

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรในรายวิชา ง 41102 การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่องการทอผ้าชาวผ้าบ้านนาเมือง กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร

1. ความหมายของหลักสูตร
2. องค์ประกอบของหลักสูตร

ตอนที่ 2 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 และแนวการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

ตอนที่ 3 การพัฒนาหลักสูตร

1. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร
2. เหตุผลจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
3. กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

ตอนที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

ตอนที่ 1 ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร

1. ความหมายของหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตรมีตั้งแต่ความหมายที่กว้างจนเหมือนจะครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างภายในโรงเรียนไปจนถึงการให้ความหมายของหลักสูตรที่แคบเฉพาะด้าน ได้มีนักหลักสูตรและนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ ดังนี้

ทาบา (Taba, 1962, p.2) กล่าวไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ต่างๆ ที่โรงเรียนและครูผู้สอนจัดขึ้น เพื่อให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะที่ตั้งจุดมุ่งหมายไว้

กูด (อ้างอิงใน นิคม ชมพูหรง , 2545, หน้า 43) กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรไว้ ดังนี้ หลักสูตร หมายถึง

1. เนื้อหาที่จัดไว้ต้องเป็นระบบเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาและเพื่อให้จบชั้นหรือรับใบประกาศนียบัตรในหมวดวิชาสำคัญ เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรพลานามัย

2. คำโครงทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่จะต้องสอน ซึ่งโรงเรียนจัดให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กมีความรู้จนจบหรือได้รับใบประกาศนียบัตร เพื่อให้สามารถเรียนต่อทางอาชีพต่อไป

3. กลุ่มวิชาและประสบการณ์ที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคม ความก้าวหน้าทางวิชาการ ความต้องการของผู้เรียน หลังจากนั้นจึงกำหนดเนื้อหาและประสบการณ์ตามวัตถุประสงค์ต่อไป

ธำรง บัวศรี (2542, หน้า 7) กล่าวว่า หลักสูตร คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นแสดงถึงจุดหมายการจัดเนื้อหากิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่างๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

สังต์ อุทรานันท์ (2537, หน้า 16) กล่าวว่า “ถึงแม้หลักสูตรจะมีความแตกต่างกันไปก็ตามนักปราชญ์ทางหลักสูตรก็ได้ยอมรับคำนิยามของหลักสูตร” ซึ่งกล่าวในลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้

1. หลักสูตร คือสิ่งที่สร้างในลักษณะของรายวิชา ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่ได้จัดเรียงลำดับความยากง่าย หรือเป็นขั้นตอนอย่างดีแล้ว

2. หลักสูตร ประกอบด้วยประสบการณ์ทางการเรียนซึ่งได้วางแผนเป็นการล่วงหน้าเพื่อมุ่งหวังจะให้เด็กได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ

3. หลักสูตร เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้น สำหรับให้ประสบการณ์ทางการศึกษาแก่เด็กในโรงเรียน

4. หลักสูตร ประกอบด้วยประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียน ซึ่งเขาได้ทำ ได้รับรู้ และได้ตอบสนองต่อการแนะแนวทางของโรงเรียน

กรมวิชาการ (2542, หน้า 1) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง เอกสารแนวทางการจัดการศึกษาแต่ละระดับ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มวิชา ขอบข่ายเนื้อหา โครงสร้าง แนวทางการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนรวมถึงมวลประสบการณ์ต่างๆ ที่โรงเรียนจัดให้นักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ เจตคติที่ดี สามารถนำไปใช้พัฒนาชีวิตที่ดี

อุดม เขยกีวงศ์ (2545, หน้า 2) ได้กล่าวว่า หลักสูตรมีความหมายทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ดังนี้

1. หลักสูตรคือจุดมุ่งหมายที่ผู้เรียนพึงบรรลุ
2. หลักสูตรคือประสบการณ์ที่ปวงของผู้เรียนที่จัดโดยโรงเรียน
3. หลักสูตรคือกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดให้กับผู้เรียน
4. หลักสูตรคือรายวิชาหรือเนื้อหาวิชาที่เรียน
5. หลักสูตรคือแผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่คาดหวังแก่ผู้เรียน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 25) กล่าวว่าหลักสูตรมีความหมาย 3 ประการคือ

1. หลักสูตร เป็นศาสตร์ที่มีทฤษฎี หลักการ และนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามที่มุ่งหมายไว้

2. หลักสูตร เป็นระบบในการจัดการศึกษา โดยมีปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ ครู นักเรียน และวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ กระบวนการ (Process) ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผลผลิต (Output) ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสำคัญทางการศึกษา เป็นต้น

3. หลักสูตร เป็นแผนการจัดการเรียนการสอน ที่มุ่งประสงค์จะอบรมฝึกฝนผู้เรียนให้ เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด

ประเมิน พันธุ์สุดและคณะ (2547, หน้า 9) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง เอกสารที่เขียนขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้และจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนในแต่ละระดับ โดยคาดหวังว่าจะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดมุ่งหมายที่หลักสูตรระดับนั้นๆ กำหนด

จากความหมายของหลักสูตรที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง สิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้และจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดมุ่งหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้

2. องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตรนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้หลักสูตรมีคุณค่าสามารถนำไปปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่หลักสูตรกำหนดไว้ มีผู้เชี่ยวชาญเรื่องหลักสูตรและนักการศึกษาได้เสนอองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ดังนี้

ธำรง บัวศรี (2542, หน้า 8-9) กล่าวว่า หลักสูตรจะต้องมีองค์ประกอบครบครันหาไม่แล้วผู้ใช้หลักสูตรจะไม่สามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างได้ผล องค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรมีดังต่อไปนี้

1. เป้าประสงค์และนโยบายการศึกษา (Education Goals and Policies) หมายถึง สิ่งที่รัฐต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา
2. จุดหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims) หมายถึง ผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน หลังจากเรียนจบหลักสูตรไปแล้ว
3. รูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร (Types and Structures) หมายถึง ลักษณะและแผนผังที่แสดงการแจกแจงวิชาหรือกลุ่มวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์
4. จุดประสงค์ของวิชา (Subject Objectives) หมายถึง ผลที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่ได้เรียนวิชานั้นไปแล้ว
5. เนื้อหา (Content) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะและความสามารถที่ต้องให้มี รวมทั้งประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ
6. จุดประสงค์ของการเรียนรู้ (Instructional Objectives) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้มีทักษะและความสามารถ หลังจากการเรียนรู้เนื้อหาที่กำหนดไว้
7. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Instructional Strategies) หมายถึง วิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์ เพื่อให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้
8. การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การประเมินผลการเรียนรู้เพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนและหลักสูตร
9. วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน (Curriculum Materials and Instructional Media) หมายถึง เอกสารสิ่งพิมพ์ แผ่นฟิล์ม แถบวีดีทัศน์ ฯลฯ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ รวมถึงอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา เทคโนโลยีทางการศึกษาและอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน

สงัด อุทรานันท์ (2537, หน้า 132) ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตรที่ดีควรมีองค์ประกอบ 2 ส่วน ด้วยกันคือ

ส่วนที่ 1 องค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับหลักสูตร ได้แก่ จุดมุ่งหมายทั่วไป จุดมุ่งหมาย เฉพาะ เนื้อหาสาระ ประสบการณ์การเรียนรู้ และการประเมินผล

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบอื่นๆ ที่น่าจะบรรจุไว้ในหลักสูตร ได้แก่ เหตุผลและความจำเป็น ของหลักสูตร การเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนการสอน การเสนอแนะแนวทางการใช้สื่อ การเรียนการสอน

บุญชม ศรีสะอาด (2546, หน้า 11) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบพื้นฐาน 4 องค์ประกอบ คือ

1. จุดประสงค์
2. สาระความรู้ประสบการณ์
3. กระบวนการเรียนการสอน
4. การประเมินผล

รุจิรี ภูสวาระ (2546, หน้า 86) กล่าวว่า องค์ประกอบหลักสูตร หมายถึง ส่วนที่อยู่ ภายในและประกอบกันเข้าเป็นหลักสูตร เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ความหมายของหลักสูตรสมบูรณ์ เป็นแนวในการจัดการเรียนการสอน การประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร

จากข้อสรุปของนักการศึกษา ในการกำหนดองค์ประกอบหลักสูตรข้างต้นสามารถ สรุปองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร ได้ดังนี้

1. จุดมุ่งหมาย ได้แก่ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร วัตถุประสงค์ทั่วไป วัตถุประสงค์ เฉพาะวิชา จุดประสงค์การเรียนการสอน

2. เนื้อหาและประสบการณ์ ซึ่งจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

3. กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบในกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน ควรมีลักษณะเป็นกระบวนการ

4. การนำหลักสูตรไปใช้ มุ่งไปที่การแปลงหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอนในระดับ โรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามความมุ่งหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้

5. การประเมินผล ประกอบด้วย การวัดผลและประเมินผล การเรียนการสอน และการประเมินหลักสูตร

ตอนที่ 2 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 และแนวการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

แนวคิด

การจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในครั้งนี้เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและความก้าวหน้าทางด้านวิทยาการใหม่ๆ โดยยึดหลักการเรียนรู้ว่าผู้เรียนทุกคนมีความสำคัญและสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และมีคุณธรรมจริยธรรม อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข

หลักการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ กำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ ดังนี้

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่ความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันโดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยยึดถือว่าคุณเรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์

2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์
4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต
5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค
7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

โครงสร้าง

เพื่อให้การศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้ ที่กำหนดไว้ให้ สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา จึงได้กำหนดโครงสร้างของ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

1. ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6

2. สาระการเรียนรู้

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือ กระบวนการการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์

3. วิทยาศาสตร์
4. สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
5. สุขศึกษาและพลศึกษา
6. ศิลปะ
7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี
8. ภาษาต่างประเทศ

การจัดสาระการเรียนรู้ทุกช่วงชั้นจะนำเอากลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระมาจัดเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้พื้นฐานและสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม

2.1 สาระการเรียนรู้พื้นฐาน หมายถึง สาระการเรียนรู้ที่เป็นพื้นฐานสำหรับผู้เรียนทุกคน เพื่อความเป็นไทยและความเป็นคนดี การดำรงชีวิตตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ซึ่งจัดไว้อย่างต่อเนื่องตลอด 12 ปี โดยมีสัดส่วนแตกต่างกันในแต่ละช่วงชั้น

2.2 สาระการเรียนรู้เพิ่มเติม หมายถึง สาระการเรียนรู้และกระบวนการที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนในด้านต่างๆ ตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจ เพื่อให้มีความรู้ความสามารถทั้งทางวิชาการ วิชาชีพ หรือเฉพาะทางสำหรับการศึกษาต่อหรือการประกอบอาชีพตามความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน

3. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข กับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพเพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1 กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดีซึ่ง

ผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลก อาชีพและการมีงานทำ

3.2 กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจร ตั้งแต่ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

4. มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1 มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน

เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบ การศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.2 มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เข้มข้นตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้

5. เวลาเรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800 - 1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4 - 5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800 - 1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4 - 5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,000 - 1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 5 - 6 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 มีเวลาเรียนปีละไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

คุณภาพของผู้เรียน

กลุ่มการทำงานอาชีพและเทคโนโลยี มุ่งพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมเพื่อให้เป็นคนดี มีความรู้ ความสามารถ โดยมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้

มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและครอบครัว การงานอาชีพ การออกแบบและเทคโนโลยี เทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ

มีทักษะในการทำงาน การประกอบอาชีพ การจัดการ การแสวงหาความรู้ เลือกใช้เทคโนโลยีและเทคโนโลยีสารสนเทศในการทำงาน สามารถทำงานอย่างมีกลยุทธ์ สร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่

มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน รักการทำงาน ประหยัด อดออม ตรงต่อเวลา เอื้อเฟื้อ เสียสละ และมีวินัยในการทำงาน เห็นคุณค่าความสำคัญของงานและอาชีพสุจริต ตระหนักถึงความสำคัญของสารสนเทศ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และพลังงาน

เมื่อจบแต่ละช่วงชั้น ผู้เรียนต้องมีความสามารถดังต่อไปนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

สามารถช่วยเหลือตนเองเกี่ยวกับงานในกิจวัตรประจำวัน ช่วยเหลืองานในครอบครัว ใช้เทคโนโลยีและเทคโนโลยีสารสนเทศขั้นพื้นฐานได้ สามารถคิดและสร้างสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันอย่างง่าย ๆ ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดออม ใช้พลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างประหยัด

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6

สามารถช่วยเหลือตนเอง ครอบครัวและชุมชน ทำงานอย่างมีขั้นตอน มีทักษะในการจัดการ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงาน เลือกใช้เทคโนโลยีและเทคโนโลยีสารสนเทศได้เหมาะสมกับงาน สามารถคิดออกแบบ สร้าง ดัดแปลงสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันง่าย ๆ ทำงานด้วยความรับผิดชอบ ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดออม อดทน ใช้พลังงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่าและถูกวิธี

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3

มีทักษะการทำงานอาชีพสุจริต มีทักษะการจัดการ ทำงานอย่างเป็นระบบและมีกลยุทธ์ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เห็นคุณค่าของงานอาชีพสุจริต เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ เลือกลงใช้เทคโนโลยีและเทคโนโลยีสารสนเทศได้เหมาะสมกับงานและอย่างถูกต้อง มีคุณธรรม สามารถคิด ออกแบบ สร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่ในการทำงาน ทำงานด้วยความรับผิดชอบ ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดออม มุ่งมั่น อดทน ใช้พลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่าและถูกวิธี

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6

มีทักษะการทำงานอาชีพสุจริต มีทักษะการจัดการ ทำงานอย่างเป็นระบบและมีกลยุทธ์ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เห็นคุณค่าของงานอาชีพสุจริต เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ เลือกลงใช้ และประยุกต์เทคโนโลยีและเทคโนโลยีสารสนเทศได้เหมาะสมถูกต้องและมีคุณธรรม สามารถคิด ออกแบบ สร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่ๆ ในการทำงาน ทำงานด้วยความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดออม มุ่งมั่น อดทน เอื้อเฟื้อ เสียสละ ใช้พลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่าและถูกวิธี

มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน ง 1.1 เข้าใจ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะ มีคุณธรรม มีจิตสำนึก ในการใช้ พลังงาน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการทำงาน เพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับ งานบ้าน งานเกษตร งานช่าง งานประดิษฐ์และงานธุรกิจ

มาตรฐาน ง 1.2 มีทักษะ กระบวนการทำงานและการจัดการ การทำงานเป็นกลุ่ม การแสวงหาความรู้ สามารถแก้ปัญหาในการทำงาน รักการทำงานและมีเจตคติที่ดีต่องาน

สาระที่ 2 การอาชีพ

มาตรฐาน ง 2.1 เข้าใจ มีทักษะ มีประสบการณ์ในงานอาชีพสุจริต มีคุณธรรม มี เจตคติที่ดีต่องานอาชีพ และเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพสุจริต

สาระที่ 3 การออกแบบและเทคโนโลยี

มาตรฐาน ง 3.1 เข้าใจธรรมชาติและกระบวนการเทคโนโลยี ใช้ความรู้ ภูมิปัญญา จินตนาการ และความคิดอย่างมีระบบในการออกแบบสร้างสิ่งของเครื่องใช้ วิธีการเชิงกลยุทธ์ตาม

กระบวนการเทคโนโลยี สามารถตัดสินใจเลือกใช้เทคโนโลยีในทางสร้างสรรค์ต่อชีวิต สังคม
สิ่งแวดล้อม โลกของงานและอาชีพ

สาระที่ 4 เทคโนโลยีสารสนเทศ

มาตรฐาน ง 4.1 เข้าใจ เห็นคุณค่า และใช้กระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศในการ
สืบค้นข้อมูล การเรียนรู้ การสื่อสาร การแก้ปัญหา การทำงานและอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพและ
ประสิทธิผลและมีคุณธรรม

สาระที่ 5 เทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ

มาตรฐาน ง 5.1 ใช้เทคโนโลยีในการทำงาน การผลิต การออกแบบ การแก้ปัญหา
การสร้างงาน การสร้างอาชีพสุจริตอย่างมีความเข้าใจ มีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ และมีความคิด
สร้างสรรค์

สาระและขอบข่ายกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

สาระที่เป็นความรู้ของกลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยี ประกอบด้วย

สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

สาระที่ 2 การอาชีพ

สาระที่ 3 การออกแบบและเทคโนโลยี

สาระที่ 4 เทคโนโลยีสารสนเทศ

สาระที่ 5 เทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ

สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว เป็นสาระที่เกี่ยวกับการทำงานในชีวิตประจำวัน
ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม ที่ว่าด้วยงานบ้าน งานเกษตร งานช่าง งานประดิษฐ์ และ
งานธุรกิจ

งานบ้าน

เป็นงานที่เกี่ยวกับการทำงานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในครอบครัว ซึ่งประกอบด้วย
บ้านและชีวิตความเป็นอยู่ในบ้าน ผ้าและเครื่องแต่งกาย อาหารและโภชนาการ โดยเน้น
การปลูกฝังลักษณะนิสัยการทำงาน ทักษะ กระบวนการทำงาน การแก้ปัญหาในการทำงาน มี
ความรับผิดชอบ สะอาด มีระเบียบ ประหยัด อุดม อนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม

งานเกษตร

เป็นงานที่เกี่ยวกับการทำงานในชีวิตประจำวัน ซึ่งประกอบด้วย การปลูกพืช และเลี้ยง
สัตว์ ตามกระบวนการผลิตและการจัดการผลผลิต มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อการผลิต ปลูกฝัง
ความรับผิดชอบ ขยัน อดทน การอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม

งานช่าง

เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการทำงานตามกระบวนการของงานช่าง ซึ่งประกอบด้วย การบำรุงรักษา การติดตั้ง /ประกอบ การซ่อมและการผลิตเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน

งานประดิษฐ์

เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการทำงานด้านการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ที่เน้นความคิดสร้างสรรค์ โดยเน้นความประณีตสวยงามตามกระบวนการงานประดิษฐ์และเทคโนโลยี และเน้นการอนุรักษ์ และสืบสานศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นและสากล

งานธุรกิจ

เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านเศรษฐกิจของครอบครัว การเป็นผู้บริโภคที่ฉลาด
สาระที่ 2 การอาชีพ เป็นสาระที่เกี่ยวข้องกับหลักการ คุณค่า ประโยชน์ของการประกอบอาชีพสุจริต ตลอดจนการเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ

สาระที่ 3 การออกแบบและเทคโนโลยี เป็นสาระที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความสามารถของมนุษย์ในการแก้ปัญหา และสนองความต้องการของมนุษย์อย่างสร้างสรรค์ โดยนำความรู้มาใช้กับกระบวนการเทคโนโลยี การสร้าง และใช้สิ่งของเครื่องใช้ วิธีการและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำรงชีวิต

สาระที่ 4 เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นสาระที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศ การติดต่อสื่อสาร การค้นหาความรู้ การสืบค้น การใช้ข้อมูลและสารสนเทศ การแก้ปัญหาหรือสร้างงาน คุณค่าและผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศ

สาระที่ 5 เทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ เป็นสาระที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีและเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการทำงาน ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต ครอบครัว และการอาชีพ

มาตรฐานและการเรียนรู้ช่วงชั้นสาระที่ 5 เทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ

มาตรฐาน ง 5:1 ใช้เทคโนโลยีในการทำงาน การผลิต การออกแบบ การแก้ไขปัญหาการสร้างงาน การสร้างอาชีพสุจริตอย่างมีความเข้าใจ มีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ และมีความคิดสร้างสรรค์

ตาราง 1 แสดงมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น			
ป.1-3	ป.4-6	ม.1-3	ม.4-6
เข้าใจและใช้	วางแผนเลือกและใช้	วางแผนเลือกและใช้	วางแผนอย่างมีกลยุทธ์
เทคโนโลยีได้	เทคโนโลยีเหมาะสม	เทคโนโลยีอย่าง	เลือก และใช้เทคโนโลยี
เหมาะสมกับงาน	กับงาน	สร้างสรรค์และ เหมาะสมกับงาน	อย่างสร้างสรรค์ และ เหมาะสมกับงาน

หมายเหตุ กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็น เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพสำหรับผู้เรียนทุกคน สถานศึกษาจึงต้องจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนบรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้ทั้งหมด สำหรับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาสามารถพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ

กระบวนการเรียนรู้

1. กลวิธีการจัดการเรียนรู้

1.1 จัดการเรียนรู้ให้ครบองค์รวมของการพัฒนาตามศักยภาพผู้เรียน คือ ต้องมีความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

1.2 การจัดการเรียนรู้ต้องกำหนดเป็นงาน (TASK) โดยแต่ละงานต้องเป็นไปตามโครงสร้างการเรียนรู้ของกลุ่มงานอาชีพและเทคโนโลยี ทั้ง 7 หัวข้อ

1.2.1 ความหมายของงาน

1.2.2 ความสำคัญและประโยชน์ของงาน

1.2.3 มีทฤษฎีสนับสนุนหลักการของงาน

1.2.4 วิธีการและขั้นตอนของการทำงาน

1.2.5 กระบวนการทำงาน การจัดการ เทคโนโลยี เทคโนโลยีสารสนเทศและแนวทางในการประกอบอาชีพ

1.2.6 การนำเทคโนโลยี เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการทำงาน การสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่ ๆ

1.2.7 คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมในการทำงานและประกอบอาชีพ

ผู้สอนสามารถสอนแต่ละงานครบหรือไม่ทั้ง 7 หัวข้อก็ได้ขึ้นอยู่กับลักษณะงาน แต่ทั้งนี้จะต้องสอนครบทั้งมาตรฐานด้านความรู้ ด้านทักษะ กระบวนการ และด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

1.3 การจัดการเรียนรู้ โดยผู้สอนสามารถนำความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม จากสาระภายในกลุ่มมาบูรณาการกันได้หรือนำสาระจากกลุ่มวิชาอื่นมา บูรณาการกับสาระของกลุ่มงานอาชีพและเทคโนโลยีก็ได้

1.4 จัดการเรียนรู้ได้ทั้งภายในชั้นเรียน นอกชั้นเรียน โดยจัดในสถานปฏิบัติงานแหล่ง สถานวิทยากร สถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพอิสระ ฯลฯ

1.5 จัดการเรียนรู้โดยการกระตุ้นให้ผู้เรียนกำหนดงานที่มีความหมายกับผู้เรียน ซึ่งจะ ทำให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ ความสำคัญ เห็นคุณค่า ย่อมทำให้เกิดความภาคภูมิใจในการ ปฏิบัติงาน

1.6 จัดการเรียนรู้โดยผู้สอนต้องคำนึงถึงความต้องการความสนใจ ความพร้อมทาง ร่างกาย อุนิสัย สติปัญญาและประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้

2.1 การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือทำงานจริงๆ มีขั้นตอน อย่างน้อย 4 ขั้นตอน คือ

2.1.1 ขั้นศึกษาและวิเคราะห์

2.1.2 ขั้นวางแผน

2.1.3 ขั้นปฏิบัติ

2.1.4 ขั้นประเมินปรับปรุง

2.2 การเรียนรู้จากการศึกษาค้นคว้า เป็นการเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่สนใจจากแหล่งความรู้ต่างๆ

2.3 การเรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย

2.3.1 ครูผู้สอนสร้างกิจกรรม โดยที่กิจกรรมนั้นอาจจะเชื่อมโยงกับสถานการณ์ของผู้เรียนหรือเป็นกิจกรรมใหม่ หรือเป็นประสบการณ์ในชีวิตประจำวันก็ได้

2.3.2 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมจากข้อ 2.3.1 โดยการอภิปราย การศึกษาค้นคว้าตัวอย่างหรือการปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ

2.3.3 ผู้เรียนวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติกิจกรรมว่าเกิดขึ้นจากสาเหตุใด

2.3.4 สรุปผลที่ได้จากข้อ 2.3.3 เพื่อนำไปสู่หลักการ แนวคิดของสิ่งที่ได้เรียนรู้

2.3.5 นำหลักการ แนวคิดจากข้อ 2.3.4 ไปใช้กับกิจกรรมใหม่ หรือกิจกรรมอื่นๆ หรือสถานการณ์ใหม่ต่อไป

2.4 การเรียนรู้จากการทำงานกลุ่ม เป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้มีการเลือกใช้ กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสร้างค่านิยม กระบวนการสร้างความคิด รวบรวม กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่น ฯลฯ ในการจัดการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จ

การวัดและประเมินผล

ผู้สอนต้องตระหนักว่าการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการเดียวกัน และจะต้องวางแผนไปพร้อมๆ กัน

แนวทางการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

1. ต้องวัดและประเมินผลทั้งความรู้และความคิด ความสามารถ ทักษะและกระบวนการ เจตคติ จริยธรรม ค่านิยม รวมทั้งโอกาสในการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. วิธีการวัดและประเมินผลต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้
3. ต้องเก็บข้อมูลที่ได้จากการวัดและประเมินผลตามความเป็นจริง และต้องประเมินผล ภายใต้อ้อมูลที่มีอยู่
4. ผลการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องนำไปสู่การแปลผล และข้อสรุปที่ สมเหตุสมผล
5. การวัดและการประเมินผลต้องมีความเที่ยงตรงและเป็นธรรม ทั้งในด้านของวิธีการวัด โอกาสของการประเมิน

วัตถุประสงค์ของการวัดและประเมินผล

1. เพื่อวินิจฉัยความรู้ความสามารถ ทักษะและกระบวนการ เจตคติ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของผู้เรียน และเพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้พัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะได้เต็ม ศักยภาพ
2. เพื่อใช้เป็นข้อมูลป้อนกลับให้แก่ตัวผู้เรียนเองว่าบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ เพียงใด
3. เพื่อใช้ข้อมูลในการสรุปผลการเรียนรู้และเปรียบเทียบถึงระดับพัฒนาการของการเรียนรู้การวัดและประเมินผล จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อกระบวนการเรียนการสอน

วิธีการวัดและการประเมินผลที่สามารถสะท้อนผลการเรียนรู้อย่างแท้จริงของผู้เรียนและครอบคลุมกระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน จึงต้องวัดและประเมินผลจากสภาพจริง

การวัดและประเมินผลจากสภาพจริง

กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนมีหลากหลาย เช่น กิจกรรมในชั้นเรียน กิจกรรมการปฏิบัติ กิจกรรมสำรวจภาคสนาม กิจกรรมการสำรวจตรวจสอบ การทดลอง กิจกรรมศึกษาค้นคว้า กิจกรรมศึกษาปัญหาพิเศษหรือโครงการ ฯลฯ ในการทำกิจกรรมเหล่านี้ต้องคำนึงว่าผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพแตกต่างกันผู้เรียนแต่ละคนจึงอาจทำงานชิ้นเดียวกันได้เสร็จในเวลาที่แตกต่างกัน และผลงานที่ได้ก็อาจแตกต่างกันด้วย เมื่อผู้เรียนทำกิจกรรมเหล่านี้ก็ต้องเก็บรวบรวมผลงาน เช่น รายงาน ชิ้นงาน บันทึก และรวมถึงทักษะปฏิบัติต่างๆ เจตคติ ความรัก ความซาบซึ้ง กิจกรรมที่ผู้เรียนได้ทำและผลงานเหล่านี้ต้องใช้วิธีประเมินที่มีความเหมาะสมและแตกต่างกัน เพื่อช่วยให้สามารถประเมินความรู้ความสามารถ และความรู้สึกนึกคิดที่แท้จริงของผู้เรียนได้ การวัดและประเมินผลจากสภาพจริงจะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อมีการประเมินหลายๆด้าน หลากหลายวิธีในสถานการณ์ต่างๆที่สอดคล้องกับชีวิตจริง และต้องประเมินอย่างต่อเนื่องเพื่อจะได้ข้อมูลที่มากพอที่จะสะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนได้

ลักษณะสำคัญของการวัดและประเมินผลจากสภาพจริง

1. การวัดและประเมินผลจากสภาพจริง มีลักษณะที่สำคัญคือ ใช้วิธีการประเมินกระบวนการคิดที่ซับซ้อน ความสามารถในการปฏิบัติงาน ศักยภาพของผู้เรียนในด้านของผู้ผลิต และกระบวนการที่ได้ผลผลิตมากกว่าที่จะประเมินว่าผู้เรียนสามารถจดจำความรู้อะไรได้บ้าง
2. เป็นการประเมินความสามารถของผู้เรียน เพื่อวินิจฉัยผู้เรียนในส่วนที่ควรส่งเสริมและส่วนที่ควรแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพตามความสามารถ ความสนใจและความต้องการของแต่ละบุคคล
3. เป็นการประเมินที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมประเมินผลงานของทั้งตนเองและของเพื่อนร่วมห้อง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง เชื่อมั่นในตนเอง สามารถพัฒนาตนเองได้
4. ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการเรียนการสอน และการวางแผนการสอนของผู้สอนว่าสามารถตอบสนองความสามารถ ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนแต่ละคนได้หรือไม่
5. ประเมินความสามารถของผู้เรียนในการถ่ายโอนการเรียนรู้ไปสู่ชีวิตจริงได้
6. ประเมินด้านต่างๆด้วยวิธีที่หลากหลายในสถานการณ์ต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

วิธีการและแหล่งข้อมูลที่ใช้

1. สังเกตการแสดงออกเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม
2. ชิ้นงาน ผลงาน รายงาน และกระบวนการ
3. การสัมภาษณ์
4. บันทึกของผู้เรียน
5. การประชุมปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างผู้เรียนและครู
6. การวัดและประเมินผลภาคปฏิบัติ
7. การวัดและการประเมินผลด้านความสามารถ
8. แฟ้มผลงาน
9. การประเมินตนเอง
10. การประเมินโดยกลุ่มเพื่อน
11. การประเมินกระบวนการกลุ่ม
12. การประเมินโดยใช้แบบทดสอบทั้งแบบอัตนัยและแบบปรนัย

การพัฒนาสื่อการเรียนรู้

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรสถานศึกษา มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชน และแหล่งอื่นๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียนใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองและผู้สอนใช้เสริมความรู้ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือนำสื่อต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวและในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้ โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อและแหล่งความรู้ โดยเฉพาะหนังสือเรียนควรมีเนื้อหาสาระครอบคลุมตลอดช่วงชั้น สื่อสิ่งพิมพ์ควรจัดให้มีอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ควรให้ผู้เรียนสามารถยืมได้จากศูนย์สื่อ หรือห้องสมุดของสถานศึกษา

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควรมีความหลากหลายทั้งสื่อของจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีและสื่ออื่นๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างกว้างขวางลึกซึ้งและต่อเนื่องตลอดเวลา เพื่อให้การใช้สื่อการเรียนรู้เป็นไปตามแนวการ

จัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานควรดำเนินการและมีแนวทางในการพัฒนาสื่อ ดังนี้

1. จัดทำและจัดหาสื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้
2. ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน
3. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้ สำหรับการศึกษา ค้นคว้าของผู้เรียนและสำหรับเสริมความรู้ของผู้สอน ในกรณีที่ผู้เรียนมีความพร้อมอาจแนะนำให้ค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ตและถ้าเป็นอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องพัฒนาขึ้นใช้เอง ควรขอความร่วมมือกับผู้สอนฝ่ายอื่นๆ ให้ช่วยพัฒนาอุปกรณ์ หรืออาจให้ผู้เรียนมีส่วนช่วยกันสร้างอุปกรณ์ด้วย ทั้งนี้ควรเลือกใช้วัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น ราคาไม่แพงและเกิดคุณค่าต่อการเรียนรู้อย่างแท้จริง
4. ศึกษาวิธีการเลือกและใช้สื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสม หลากหลาย และสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
5. ศึกษาวิธีการวิเคราะห์และประเมินคุณภาพมาตรฐานสื่อการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นเองและที่เลือกนำมาใช้ประกอบการเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์และประเมินสื่อการเรียนรู้ที่ใช้อยู่กันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการแก้ไขปรับปรุงหรือเปลี่ยนใช้สื่อประเภทอื่นแทน
6. จัดหาหรือจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษา และชุมชน เพื่อการศึกษา ค้นคว้า แลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้และพัฒนาสื่อการเรียนรู้
7. จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน และสังคมอื่น
8. จัดให้มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับสื่อและการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะๆ

แหล่งเรียนรู้

ในการจัดการเรียนรู้กลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยี ผู้เรียนผู้สอนสามารถศึกษาหาความรู้หรือเรียนรู้จากแหล่งความรู้ที่มีอยู่ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ประสบความสำเร็จในงานอาชีพที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ฯลฯ

2. แหล่งวิทยาการ ได้แก่ สถาบัน องค์กร หน่วยงาน ห้องสมุด ศูนย์วิชาการทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งให้บริการความรู้ในเรื่องต่างๆ
3. สถานประกอบการ สถานประกอบวิชาชีพอิสระ โรงงานอุตสาหกรรม หน่วยงานวิจัยในห้องถิ่น ซึ่งให้บริการความรู้ฝึกอบรมเกี่ยวกับงานและวิชาชีพต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น
4. ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ
5. สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น แผ่นพับ วารสาร หนังสืออ้างอิง หนังสือพิมพ์ ฯลฯ
6. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต ซีดี-รอม วีซีดี วีดีทัศน์ CAI ฯลฯ

ตอนที่ 3 การพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรเป็นการวางแผนการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนด หลักสูตรที่ดีและเหมาะสมจะต้องมีการพัฒนาอยู่เสมอ เพื่อให้ทันต่อสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นการจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาหลักสูตรอยู่เสมอ

1. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

นักการศึกษาได้ให้ความหมายการพัฒนาหลักสูตร เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาหลักสูตรให้มีความถูกต้อง ชัดเจน และเป็นประโยชน์กับผู้เรียนมากที่สุด

บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป., หน้า 18) ที่กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การปรับปรุงโครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ดีขึ้น เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมเพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 14-15) กล่าวว่า การสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่ การวางแผนจัดทำหรือยกร่างหลักสูตร (Curriculum Planning) การใช้หลักสูตร (Curriculum Implementation) และการประเมินผลหลักสูตร (Curriculum Evaluation)

มิติที่ 1 การวางแผนจัดทำหรือยกร่างหลักสูตรประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ คือ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน กำหนดจุดมุ่งหมาย คัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระ กำหนดวิธีการประเมิน การทดลองใช้หลักสูตร การประเมินหลักสูตรที่สร้างเสร็จแล้ว และการปรับปรุงหลักสูตรก่อนที่จะนำไปใช้

มิติที่ 2 การใช้หลักสูตร ประกอบด้วยขั้นตอนจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร เตรียมบุคลากรการบริหารและการบริการหลักสูตร การดำเนินการสอนตามหลักสูตรและการนิเทศการใช้หลักสูตร

มิติที่ 3 การประเมินหลักสูตร ประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ 2 ลักษณะ คือการประเมินผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตร และการประเมินระบบหลักสูตรทั้งหมด

ในการสร้างหลักสูตรนั้น โดยทั่วไปมีการแบ่งออกเป็น 2 ระดับ

1. หลักสูตรระดับชาติหรือหลักสูตรแม่บท เป็นหลักสูตรที่กำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ และกิจกรรมอย่างกว้างๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกันและเพื่อสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
2. หลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่นำเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับเปลี่ยนขยายหรือสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บท เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพความจำเป็นหรือความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้นหลักสูตรในระดับนี้จะมีลักษณะเป็นแนวปฏิบัติได้มากกว่าหลักสูตรแม่บท

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การสร้างหรือการพัฒนาหลักสูตรที่มีอยู่แล้วหรือสร้างขึ้นใหม่ เพื่อปรับปรุงโครงการมวลประสบการณ์ทั้งหลาย

2. กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรจะประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ซึ่งมีนักการศึกษาที่มีชื่อเสียงเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรได้นำเสนอทางทฤษฎีของการพัฒนาหลักสูตรไว้คล้ายคลึงกัน ดังนี้

ไทเลอร์ ได้เสนอหลักการและเหตุผลในการพัฒนาหลักสูตรที่เรียกว่า “หลักการและเหตุผลของไทเลอร์” (Tyler's rationale) ซึ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรและการสอน จะต้องตอบคำถามพื้นฐาน 4 ประการคือ (วิชัย วงศ์ใหญ่, 2537 หน้า 10)

1. มีความหมายทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจะต้องแสวงหา
2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจัดเพื่อช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้
3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไร จึงจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ
4. จะประเมินผลประสิทธิภาพของประสบการณ์ในการเรียนอย่างไร จึงจะตัดสินใจว่าได้บรรลุถึงจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

ทาบา (Taba, 1962, p.68) เป็นอีกผู้หนึ่งที่มีแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรเหมือน ไทเลอร์และเป็นผู้ที่ทำให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรมีความสมบูรณ์มากขึ้น โดยทาบาได้กล่าวถึง องค์ประกอบของหลักสูตรว่า “ปกติหลักสูตรประกอบด้วยข้อความของจุดมุ่งหมายและ วัตถุประสงค์เฉพาะ ซึ่งเป็นตัวกำหนดการคัดเลือกและการจัดเนื้อหา” นอกนั้นยังกล่าวถึงปัจจัยที่ เป็นหลักการพื้นฐานของหลักสูตรว่าอย่างน้อย ได้แก่ ผู้เรียน กระบวนการเรียน ความต้องการทาง วัฒนธรรม และเนื้อหาของวิชาในการพัฒนาหลักสูตร จึงต้องวิเคราะห์สังคมและวัฒนธรรมศึกษา ผู้เรียนและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนวิเคราะห์ธรรมชาติของความรู้เพื่อใช้กำหนดจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตร

จากกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่นักพัฒนาหลักสูตรได้เสนอรูปแบบต่างๆ ที่กล่าว มาแล้วสรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. โครงสร้างหลักสูตรฉบับร่าง
3. การตรวจสอบหลักสูตรฉบับร่าง
4. การนำหลักสูตรไปทดลองใช้
5. การประเมินผลการทำหลักสูตรไปทดลองใช้
6. การปรับปรุงแก้ไข

3. ขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรและการจัดทำหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ ของสถานศึกษา

ขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร

ทาบา ได้เสนอขั้นตอนของการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้ (วิชัย วงษ์ใหญ่ 2535, หน้า 7 – 8)

1. สำรวจปัญหา ความต้องการและความจำเป็นต่างๆ ของสังคม
2. กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่สังคมต้องการ
3. คัดเลือกเนื้อหาวิชาความรู้ที่ครูจะต้องนำมาสอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตรงกับ

ความต้องการและความจำเป็นของสังคม

4. จัดลำดับขั้นตอน แก้ไขปรับปรุงเนื้อหาสาระที่คัดเลือกไว้
5. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งจะนำมาเสริมเนื้อหาสาระ กระบวนการ เรียนการสอนให้สมบูรณ์และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

6. จัดระเบียบ จัดลำดับขั้นตอนและแก้ไขปรับปรุงประสบการณ์การเรียนรู้

7. กำหนดเนื้อหา สาระ หรือประสบการณ์ที่ต้องการประเมินว่าได้มีการเรียนรู้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ รวมทั้งกำหนดเกณฑ์การประเมินผลและวิธีการประเมินผล

ธำรง บัวศรี (2531, หน้า 135 -136) นักการศึกษาที่มีประสบการณ์อย่างมากในเรื่องหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตรได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรว่า “การจัดทำหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรระดับชาตินั้น จะต้องจัดทำหลักสูตรต้นแบบเสียก่อน เพื่อนำไปทดลองและแก้ไขจนแน่ใจว่าสามารถจะนำไปใช้ได้โดยทั่วไป” พร้อมทั้งเสนอแนะขั้นตอนในการจัดทำดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตร
2. กำหนดจุดหมายของหลักสูตร
3. การกำหนดรูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร
4. การกำหนดจุดประสงค์ของวิชา
5. การเลือกเนื้อหาวิชา
6. การจัดทำวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
7. การกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้
8. การกำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
9. การกำหนดการประเมินผลการเรียนรู้

สำหรับขั้นตอนในการจัดทำหลักสูตรต้นแบบให้เป็นหลักสูตรแม่บทนั้นมีกิจกรรมที่ต้องกระทำ 2 ขั้นตอน คือ

1. การจัดทำหน่วยการเรียนการสอนเพื่อการทดลองและทดสอบหลักสูตร
2. การทดลองและทดสอบหลักสูตรต้นแบบ

สงัด อุทรานันท์ (2532, หน้า 38 – 43) ได้นำเสนอขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นการร่างหลักสูตรขึ้นมาใหม่หรือการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น จำเป็นต้องคำนึงถึงข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตรคือ ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์และปรัชญาการศึกษา ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนและทฤษฎีการเรียนรู้ ข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรม และข้อมูลเกี่ยวกับธรรมชาติเนื้อหาวิชา ซึ่งจะช่วยให้สามารถจัดหลักสูตรให้สนองกับความต้องการและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้

2. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หลังจากได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและได้ทราบสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมและผู้เรียนแล้วก็จะถึงขั้นตอนของการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นการมุ่งแก้ปัญหาและสนองความต้องการที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล

3. การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งจะต้องผ่านการพิจารณาถ่วงถ่วงถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

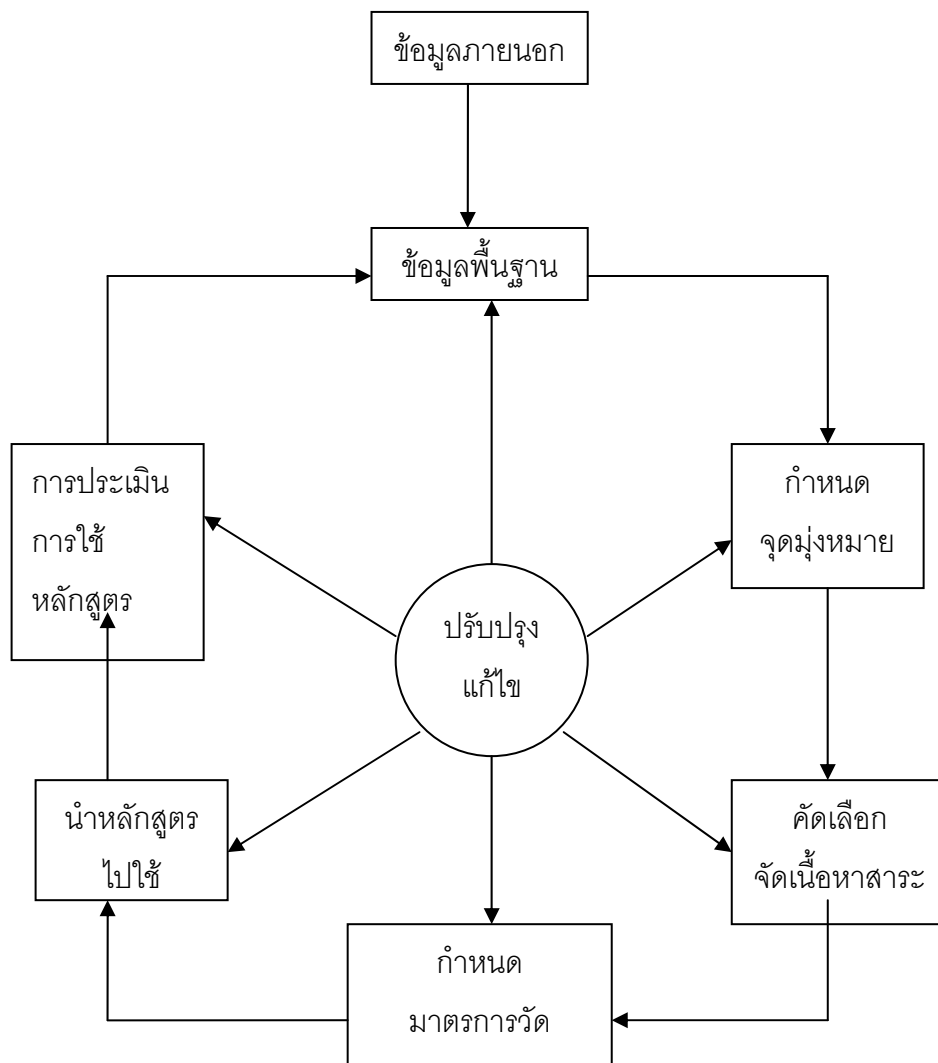
4. การกำหนดมาตรการวัดและประเมินผล เป็นการกำหนดมาตรการให้ทราบว่าควรจะวัดและประเมินอะไรบ้าง ซึ่งจะสอดคล้องกับเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของหลักสูตร

5. การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนของการนำเอาหลักสูตรไปสู่ภาคปฏิบัติหรือไปสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน โดยอาศัยกิจกรรมและกระบวนการต่างๆ หลายประเภท เช่น การจัดทำเอกสารและคู่มือการใช้หลักสูตร การเตรียมบุคลากร การบริหารและการบริการหลักสูตร การดำเนินการสอนตามหลักสูตร การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร

6. การประเมินผลการใช้หลักสูตร เพื่อให้ทราบว่าผลผลิตที่ได้จากหลักสูตรนั้นเป็นไปตามเจตนารมณ์หรือจุดมุ่งหวังของสังคมและผู้เรียนเพียงใด ถ้าพบข้อบกพร่องหรือมีจุดอ่อนตรงไหนก็ต้องปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมต่อไป

7. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้มีความเหมาะสมหรือให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมมากขึ้น เพื่อให้การใช้หลักสูตรบรรลุตามเป้าหมาย

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

ภาพ 1 แสดงแผนภูมิกระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ สจัด อุทรานันท์

ที่มา : สจัด อุทรานันท์, พื้นฐานและหลักสูตรการพัฒนาหลักสูตร, 2532 หน้า 38-43.

การพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องมีขั้นตอนการดำเนินงาน เพื่อให้งานประสบความสำเร็จด้วยดีและมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งกระบวนการพัฒนาหลักสูตรเป็นรูปแบบของการพัฒนาหลักสูตรที่จัดลำดับขั้นตอนของการดำเนินงานไว้ต่อเนื่องกันอย่างมีระเบียบแบบแผน มีเหตุผลและมีความเป็นไปได้ ดังที่โอลิวา (ธวัชชัย ชัยจิราฉายากุล.

2529, หน้า 162-165 อ้างอิงใน Oliva) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่โรงเรียนสามารถนำไปใช้ได้โดยแบ่งออกเป็น 12 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดจุดหมายของการศึกษารวมทั้งหลักการทั้งทางด้านปรัชญาและจิตวิทยา ซึ่งจุดหมายเหล่านี้เป็นความเชื่อที่ได้มาจากความต้องการของสังคม และความต้องการของแต่ละบุคคลที่อาศัยอยู่ในสังคมนั้น

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ความต้องการของชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ ความต้องการของนักเรียนที่สนองต่อชุมชนตลอดจนความต้องการที่สำคัญในด้านเนื้อหาวิชาที่จะนำมาสอน ซึ่งจะเป็นขั้นแห่งการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของนักเรียนเฉพาะกลุ่มในท้องที่เฉพาะแห่ง เพราะว่าความต้องการของนักเรียนในชุมชนแต่ละแห่งไม่จำเป็นต้องเหมือนกับความต้องการทั่วไปของนักเรียนทั้งสังคม

ขั้นที่ 3 และ 4 เป็นการกำหนดเป้าหมายและจุดหมายของหลักสูตร โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์

ขั้นที่ 5 การจัดและกรใช้หลักสูตร การกำหนดและสร้างโครงสร้างสำหรับหลักสูตร

ขั้นที่ 6 และ 7 การกำหนดจุดหมายและจุดประสงค์ของการสอนในแต่ละระดับชั้นและวิชา

ขั้นที่ 8 การนำจุดหมายและจุดประสงค์ที่ได้มาประกอบการพิจารณา เพื่อเลือกสรรยุทธวิธีในการจัดทำกรเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้เดินเข้าสู่ประตูแห่งความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 9 -10 เป็นขั้นของการปฏิบัติ

ขั้นที่ 11 การประเมินการสอน

ขั้นที่ 12 การประเมินทั้งระบบ

การปรับปรุงหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบันนี้ ได้กระทำกันอย่างละเอียดรอบคอบ ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้ได้หลักสูตรที่ดีที่สอดคล้องกับความต้องการในสังคมและสภาพของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครองของประเทศ ขั้นตอนของการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรนั้น มีดังนี้

1. ศึกษา สำรวจปัญหา สังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง
2. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยหลักสูตร และสภาพการใช้หลักสูตรในปัจจุบัน
3. ศึกษาแนวคิด รูปแบบในการพัฒนาหลักสูตรและกำหนดรูปแบบหลักสูตร

4. ยกร่างหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง แนวดำเนินการตลอดจนหลักเกณฑ์การใช้
หลักสูตร
5. กำหนดจุดประสงค์ และรายละเอียดของกลุ่มวิชาและรายวิชา
 6. กำหนดระเบียบว่าด้วยการวัดและประเมินผล
 7. จัดทำเอกสารประกอบการใช้หลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน
 8. ทดลองและประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้ปรับปรุงแก้ไขจากผลของการทดลอง
 9. ประกาศใช้หลักสูตรทั่วประเทศ
 10. ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร
- จากขั้นตอนต่างๆ ของการพัฒนาหลักสูตรในภาพรวมที่กล่าวมานี้ นักพัฒนาหลักสูตรสามารถนำไปปรับใช้ใหม่ให้เหมาะสมกับการจัดทำรายละเอียดของรายวิชาๆ รวมทั้งการจัดทำรายวิชาท้องถิ่นในระดับท้องถิ่นด้วย ในการปรับใหม่นั้นอาจกำหนดขั้นตอนได้ดังนี้
1. สำรวจข้อมูลการสร้างและพัฒนาหลักสูตร
 2. การสร้างและพัฒนาหลักสูตร
 3. ทดลองการใช้หลักสูตร
 4. ประเมินการใช้หลักสูตร
 5. ปรับปรุงหลักสูตร
 6. ใช้หลักสูตร
 7. ประเมินการใช้หลักสูตร เผยแพร่และติดตาม
- จากขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรที่กล่าวมาแล้ว นักพัฒนาหลักสูตรสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับรายวิชา กับสภาพท้องถิ่น สภาพความเหมาะสมกับระดับของผู้เรียน มีขั้นตอน ดังนี้
1. ศึกษาปัญหา วิเคราะห์สภาพปัญหา เพื่อกำหนดความต้องการ
 2. พัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น และสอดคล้องกับ
- หลักสูตรแกนกลาง
3. จัดสาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แนวทางการจัดการเรียนรู้
 4. จัดเอกสารหลักสูตร เอกสารประกอบหลักสูตรสื่อการเรียนการสอน
 5. จัดทำแนวการวัดผล ประเมินผล
 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

การจัดทำหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ของสถานศึกษา

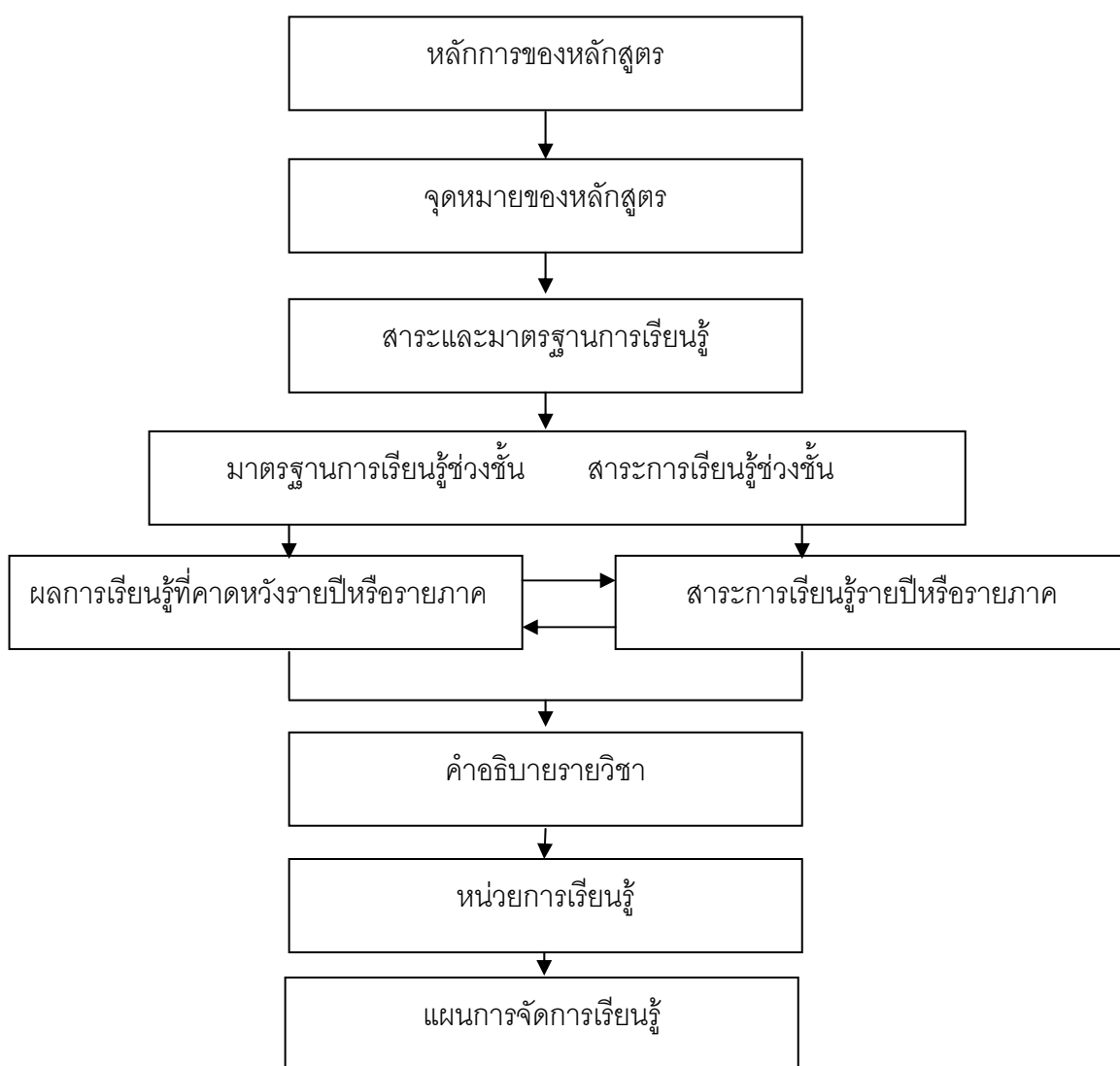
การพัฒนาทำหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ของสถานศึกษามีแนวดำเนินการ คือนำโครงสร้างของหลักสูตรสถานศึกษาที่กำหนดให้นักเรียนเรียนสัปดาห์ละกี่ชั่วโมงต่อปีและคำอธิบายรายวิชาในแต่ละระดับชั้นมากำหนดหน่วยการเรียนรู้ตลอดปี และเวลาที่ใช้เรียนรู้แต่ละหน่วย หน่วยการเรียนรู้จะมีกี่หน่วยก็ได้ นำหน่วยการเรียนรู้มาจัดแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อกำหนดกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปตามปรัชญาและจุดมุ่งหมายของสถานศึกษา

ขั้นตอนในการจัดทำหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ของสถานศึกษา มีแนวการจัดดังนี้

1. ศึกษาสาระ มาตรฐานการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
2. ศึกษาเอกสาร ตำรา ตามสาระการเรียนรู้ เพื่อกำหนดเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับระดับชั้น มีความสอดคล้อง มีลำดับความยากง่ายของเนื้อหาเหมาะแก่ระดับชั้น
3. จัดทำสาระการเรียนรู้ช่วงชั้น โดยนำมาตรฐานการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้นแต่ละสาระมาวิเคราะห์ และจัดทำสาระการเรียนรู้ช่วงชั้น
4. จัดทำสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค โดยนำสาระการเรียนรู้ช่วงชั้น (ในข้อ 3) มาจัดทำสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 จัดทำเป็นรายปี ส่วนมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จัดทำเป็นรายภาค) ให้พิจารณาว่าสาระการเรียนรู้ที่เรียนก่อนจะเป็นพื้นฐานของสาระการเรียนรู้ที่เรียนหลัง และมีความต่อเนื่องของเนื้อหาสาระและเป็นสาระการเรียนรู้ที่มีความยากง่ายเป็นลำดับชั้น
5. จัดทำผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค โดยพิจารณาจากมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นและสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค (ข้อ 4) จัดทำเป็นผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค และมีความสัมพันธ์กับสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค
6. ตรวจสอบผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคกับสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค ให้นำผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของแต่ละชั้นปีและสาระการเรียนรู้แต่ละชั้นปีตรวจสอบความสอดคล้องและความสัมพันธ์ในแต่ละข้อ
7. จัดทำคำอธิบายรายวิชา โดยกำหนดชื่อรายวิชา ชั้นปี จำนวนชั่วโมงการสอนตลอดปีหรือตลอดภาคเรียน และจำนวนชั่วโมงสอนแต่ละสัปดาห์ ส่วนรายวิชาเพิ่มเติมควรตั้งชื่อวิชาให้น่าสนใจ กำหนดเวลาเรียนหรือหน่วยวิชาระดับชั้นนั้นด้วย
8. จัดทำหน่วยการเรียนรู้ นำคำอธิบายรายวิชามาจัดทำหน่วยการเรียนรู้ โดยนำหัวข้อและรายละเอียดของสาระการเรียนรู้มากำหนดจำนวนหน่วยการเรียนรู้ ชื่อหน่วยการเรียนรู้และ

จำนวนชั่วโมงในการเรียนการสอนของแต่ละหน่วยตลอดปีการศึกษา จัดทำผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ของแต่ละหน่วยการเรียนรู้

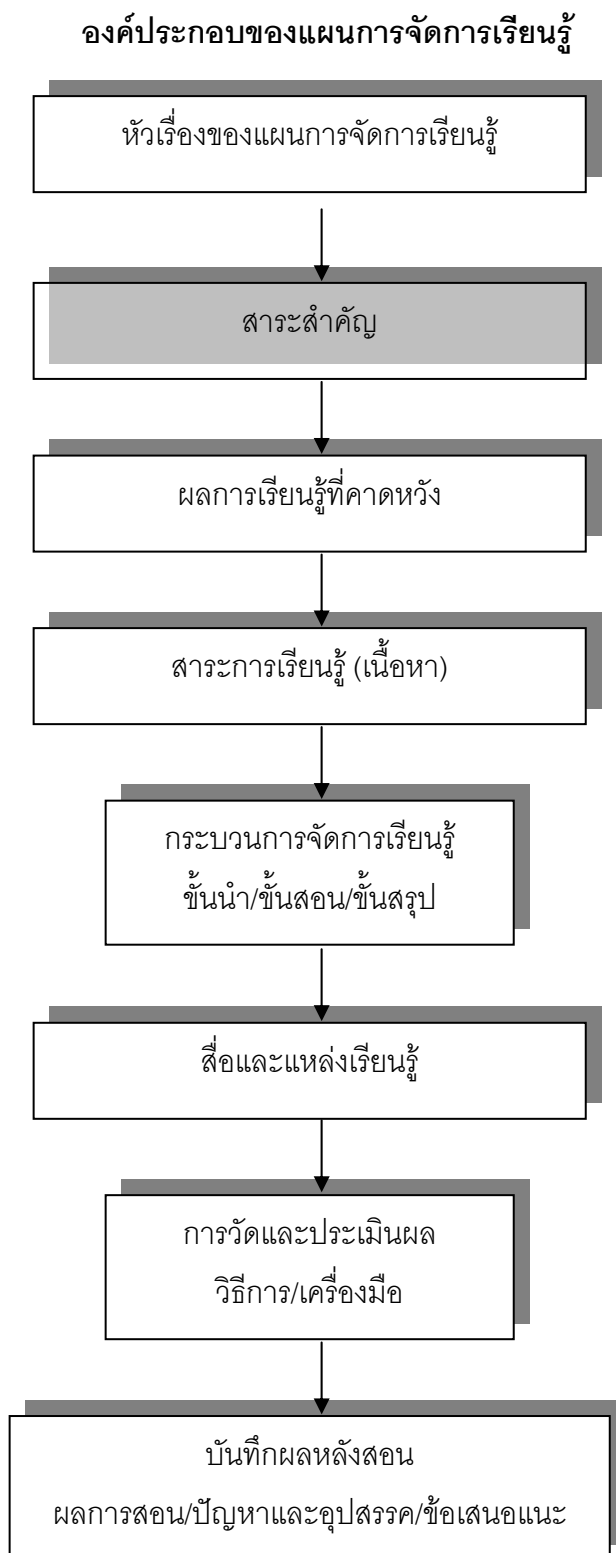
9. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ นำหน่วยการเรียนรู้ที่กำหนดมาจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แต่ละหน่วยการเรียนรู้ โดยกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้จากผลการเรียนรู้ของแต่ละหน่วยจัดทำสาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อาจจัดทำเป็นรายชั่วโมงเพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้และบันทึกผลหลังสอน เพื่อนำไปสู่การวิจัยและปรับปรุงหลักสูตรหรืออาจทำเป็นแผนการจัดการเรียนรู้รวม เพื่อจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้อยู่เป็นรายชั่วโมงก็ได้

ภาพ 2 แสดงแผนภูมิขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้

สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2547, หน้า 72) ได้กล่าวถึงการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ควรเขียนตามองค์ประกอบของรูปแบบแผนการจัดการเรียนรู้แต่ละรูปแบบที่จัดทำ ซึ่งองค์ประกอบหลักควรประกอบด้วยหัวข้อดังต่อไปนี้

1. หัวเรื่องของแผนการจัดการเรียนรู้
2. สาระสำคัญ
3. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
4. สาระการเรียนรู้
5. กระบวนการเรียนรู้
6. สื่อและแหล่งการเรียนรู้
7. กระบวนการวัดและประเมินผล
8. ภาคผนวกประกอบแผนการจัดการเรียนรู้
9. ความคิดเห็นของผู้ตรวจ (ก่อนการสอน)
10. บันทึกผลหลังสอน

ภาพ 3 แสดงแผนภูมิองค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้

4. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

4.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ไทเลอร์ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2537, หน้า 10-12) กล่าวว่า แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์นั้นที่รู้จักกันดี คือ หลักการและเหตุผลในการสร้างหลักสูตร (Tyler Rationale) ว่าในการจัดหลักสูตรและการสอนนั้นควรจะตอบคำถามพื้นฐาน 4 ประการ คือ

1. มีความหมายทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจะแสวงหา
2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจัด เพื่อช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไร จึงจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ
4. จะประเมินผลประสิทธิภาพของประสบการณ์ในการเรียนอย่างไร จึงจะตัดสินใจว่าได้บรรลุถึงจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

ไทเลอร์ มีความคิดเห็นว่าการจัดหลักสูตรและการสอนนั้นควรจะตอบคำถามที่เป็นพื้นฐาน 4 ประการให้ได้เสียก่อนและจะต้องถามเรียงกันลงมาตามลำดับ ฉะนั้นการตั้งจุดประสงค์ในข้อแรกจึงสำคัญที่สุด เพราะคำถาม 3 ข้อนั้นขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ข้อแรกที่กำหนดไว้

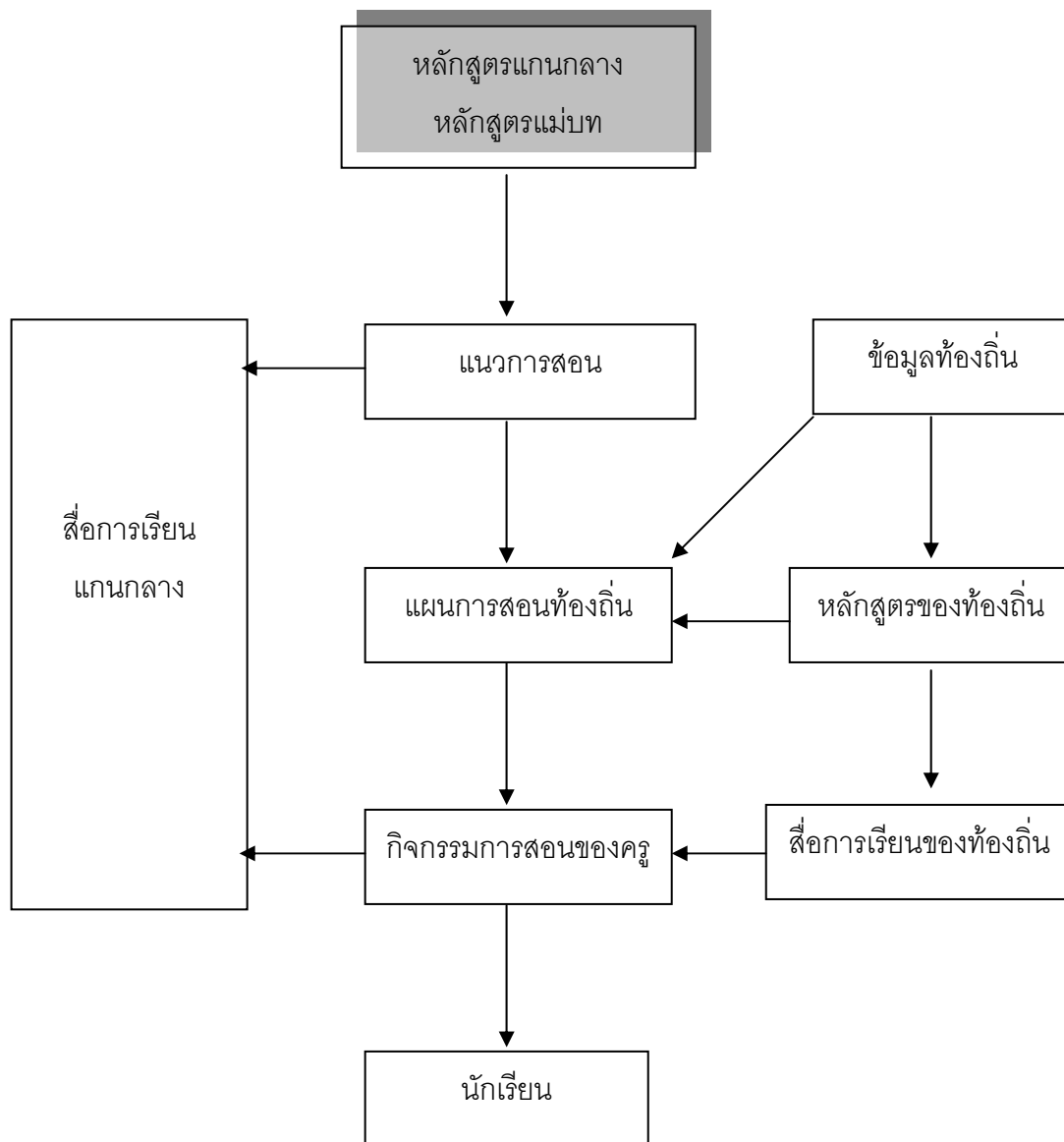
นอกจากนี้ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 15) แสดงความคิดเห็นว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่นำเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับเปลี่ยน ขยาย หรือสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บท เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพความจำเป็นหรือความต้องการของท้องถิ่นนั้น

โบซอง (สงัด อุทรานันท์, 2532, หน้า 311, อ้างอิงจาก Beauchamp. 1981. p 212) ได้เสนอแนวคิดว่าอาณาเขต (Area) ที่เหมาะสมของหลักสูตรนั้นจะอยู่ที่โรงเรียนแต่ละแห่ง ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนแต่ละแห่งก็มีสภาพแตกต่างกันและนอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้กับครูได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรอีกด้วย การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นจึงเป็นการขยายและปรับปรุงหลักสูตรระดับชาติ คำว่า “การขยาย” หมายถึง การนำเอาจุดมุ่งหมายและเนื้อหาขยายความคือขยายออกนอกจากนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ขยายเนื้อหาเพิ่มขึ้นมีรายละเอียดที่ครูจะนำไปใช้สอนได้ส่วนการ “ปรับ” ก็คือ การนำเอาจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชามาปรับให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคมภูมิศาสตร์และความต้องการของประชาชนในแต่ละเขตการศึกษา (สุมิตร คุณานุกา, 2518, หน้า 97) ในทำนองเดียวกัน วิชัย วงษ์ใหญ่ (2527, หน้า 28) กล่าวว่าเป็นการนำเอาหลักสูตรกลางมาพิจารณาศึกษา วิเคราะห์ เพื่อปรับเนื้อหาสาระบางอย่างให้สอดคล้องกับท้องถิ่น

อุดม เขยกิจวงษ์ (2545, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาท้องถิ่นไว้ว่า หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นจากสภาพปัญหาและความต้องการหรือวิถีชีวิตของผู้เรียน บางครั้งอาจพัฒนาหลักสูตรแกนกลางที่ปรับให้เข้ากับชีวิตจริงของผู้เรียนตามท้องถิ่นต่างๆ หรือพัฒนาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่มีผลกระทบต่อผู้เรียน หลักสูตรท้องถิ่นจะสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้นๆ เน้นการเรียนรู้ชีวิตของตนเอง ปรับตนเอง ให้ทันการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการ การใช้เทคโนโลยีและข่าวสารในการเรียนรู้ต่างๆ ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ตามสภาพจริงของตนเอง

นิคม ชมภูหลง (2545, หน้า 89) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การที่ท้องถิ่นปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม ปรับรายละเอียดของเนื้อหา พัฒนาสื่อการเรียนการสอน และการจัดทำรายละเอียดเนื้อหาวิชาขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยสัมพันธ์กับหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บท ดังนั้นหลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บท

ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรแม่บท

ภาพ 4 แสดงแผนภูมิความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรแม่บท

ที่มา: นิคม ชมภูหลง, วิธีการและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา. กรุงเทพฯ : อภิชาติการพิมพ์, 2545, หน้า 89

จากความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นที่นักการศึกษากล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำหลักสูตรแกนกลางมาปรับ ขยายหรือสร้างหลักสูตรย่อยขึ้นใหม่เพิ่มรายละเอียดเนื้อหา ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ ความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ และเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น

4.2 เหตุผลความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรแกนกลางจะกล่าวถึงภาพรวมกว้างๆ ทั่วไปของสังคมไทย ส่วนในรายละเอียดของแต่ละท้องถิ่นไม่ได้กล่าวถึงทำให้ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ในชุมชนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งส่งผลทำให้ผู้เรียนไม่สนใจที่จะศึกษาเพราะเป็นเรื่องไกลตัว จึงทำให้ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

ความสำคัญที่สุดในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นเกิดจาก พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อปฏิรูปการศึกษาไทยนั้น ได้มีการกำหนดในเรื่องหลักสูตรการศึกษาไว้ในมาตรา 27 กำหนดให้คณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ขณะเดียวกันได้เปิดโอกาสให้โรงเรียนสามารถจัดทำสาระของหลักสูตรเองได้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจและปัญญาชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีพอยู่ในท้องถิ่นของตนได้อย่างปกติสุข และเหตุผลที่จำเป็นต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีดังนี้ คือ

1. การพัฒนาหลักสูตรระดับชาติ เปิดกว้างให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสมกับท้องถิ่น
2. ประสบการณ์ในหลักสูตรระดับชาติ บางอย่างมีความจำเป็นมากกว่าหรือน้อยกว่าในระดับท้องถิ่น
3. ประสบการณ์ที่จำเป็นบางอย่างของท้องถิ่นไม่มีในหลักสูตรระดับชาติ
4. ประสบการณ์บางอย่างเป็นความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งมีข้อมูลในเชิงวิชาการ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2533, หน้า 110) กล่าวถึงความจำเป็นของการมีหลักสูตรท้องถิ่นว่า เนื่องจากหลักสูตรแกนกลางได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องมือจัดการเรียนการสอนให้กับกลุ่มผู้เรียนทั่วทุกภูมิภาคในประเทศไทย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายสุดท้ายที่ต้องการบรรลุ คือ การให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติหรือมีคุณลักษณะร่วมบางประการที่เหมือนกัน แต่อย่างไรก็ตามในสภาพความเป็นจริงของปัจจัยพื้นฐานทางด้านวัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจใน

ประเทศไทยนั้นย่อมมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ ด้วยความแตกต่างหลากหลายของปัจจัยพื้นฐานดังกล่าวนี้การจัดการเรียนการสอนให้กลุ่มผู้เรียนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีปัจจัยพื้นฐานแตกต่างกัน โดยใช้หลักสูตรกลางเพียงอย่างเดียวจึงเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 109 -110) ได้กล่าวว่า ถึงแม้ว่าจะมีหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทแล้วแต่ก็ยังคงต้องมีการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ทั้งนี้มีเหตุผลและความจำเป็นดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทได้กำหนดจุดหมาย เนื้อหาสาระและกิจกรรมอย่างกว้างๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมุ่งเนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่เป็นหลักการทั่วไป ไม่สามารถประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสาระความรู้ตามสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละแห่งได้มากที่สุด

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยทั้งในเมืองและชนบท จึงต้องมีหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อปรับสภาพของผู้เรียนให้สามารถรับกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปพัฒนาคน ครอบครัว และท้องถิ่น ตลอดจนดำเนินชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตนได้อย่างมีความสุข

3. การเรียนรู้ที่ดี ควรจะเรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัวไปยังสิ่งไกลตัว เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถดูดซับได้รวดเร็ว ดังนั้นจึงควรมีหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่นตน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความรักความผูกพัน และภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

4. ทรัพยากรท้องถิ่น โดยเฉพาะภูมิปัญญาชาวบ้านของไทยมีอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งหลักสูตรแม่บทไม่สามารถนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นนั้นมาใช้ประโยชน์ได้ แต่หลักสูตรระดับท้องถิ่นสามารถบูรณาการเอาทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญามาใช้ในการเรียนการสอนได้ ได้แก่ ด้านอาชีพ หัตถกรรม เกษตรกรรม ดนตรี การแสดง วรรณกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นของตน เกิดความผูกพันกับท้องถิ่นของตนและสามารถใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพได้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2535, หน้า 3) ได้แบ่งหลักสูตรออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. หลักสูตรระดับชาติ หรือหลักสูตรแม่บท เป็นหลักสูตรแม่บทที่เขียนไว้อย่างกว้างๆ และบรรจุเนื้อหาสาระที่จำเป็นที่ทุกคนในประเทศต้องเรียนเหมือนกันหมด

2. หลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นการนำเอาหลักสูตรแม่บทมาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน สารการเรียนรู้จะสอดคล้องกับท้องถิ่นมากขึ้น เป็นการเรียนรู้ที่นำไปใช้ในชีวิตจริง

3. หลักสูตรระดับห้องเรียน เป็นการนำเอาหลักสูตรระดับชาติ ระดับท้องถิ่นมาใช้ให้เหมาะสม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้เป็นหลักสูตรที่มีความจำเป็นและสำคัญมากที่สุด ครูเป็นผู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยนำหลักสูตรไปสู่การสอน

อาจจะกล่าวโดยสรุปว่า ความจำเป็น ความต้องการ ตามบริบทของแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีความจำเป็นและต้องดำเนินการพัฒนาให้มีขึ้น เพราะหลักสูตรระดับชาติไม่สามารถตอบสนองหรือไม่เชื่อมต่อกับสภาพท้องถิ่นได้เท่าที่ควร จึงจำเป็นต้องสร้างหรือปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นนั้นๆ ตามแนวคิดของการปฏิรูปการศึกษาและข้อบังคับของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

4.3 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นในลักษณะต่างๆ ซึ่งท้องถิ่นสามารถที่จะพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพหรือความต้องการของท้องถิ่นได้ในลักษณะต่างๆ กรมวิชาการได้ให้แนวปฏิบัติไว้หลายลักษณะดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2536, หน้า 11-12)

1. การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม การพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้ท้องถิ่นสามารถทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรประถมศึกษา ในรายวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีทุกรายวิชา ทุกกลุ่มวิชาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ เนื้อหา และคาบเรียนเปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท

2. การปรับรายละเอียดของเนื้อหา เป็นการพัฒนาโดยการลดหรือเพิ่มรายละเอียดของเนื้อหา หัวข้อ หรือขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายรายวิชา วิชาบังคับ วิชาเลือกเสรีทุกรายวิชา ทุกกลุ่มวิชา ทั้งนี้ต้องไม่ทำให้จุดประสงค์ หัวข้อหรือขอบข่ายเนื้อหา และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทเปลี่ยนแปลงไป

3. จัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม เป็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้วยการจัดทำคำอธิบายรายวิชา หรือทำรายวิชาเพิ่มเติมจากที่ปรากฏในหลักสูตร

4. ปรับปรุงและหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นลักษณะนี้เป็นการปรับปรุงเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนต่างๆ ที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสม

สอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา ของทุกกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่างๆ และสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

5. จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ เป็นการพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดทำคู่มือครู หนังสือเรียน หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด หรือเอกสารประกอบการเรียนอื่น ๆ ที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่างๆ ขึ้นใหม่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา และสภาพของท้องถิ่น ทั้งนี้ สื่อการเรียนการสอนที่จะพัฒนาขึ้นมาใหม่นี้ อาจจะใช้คำอธิบายรายวิชาที่มีอยู่แล้วหรือเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ได้

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ 3 ลักษณะ หรือ 3 ประเภท ได้แก่

1. หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นโดยปรับเปลี่ยนบางส่วนของหลักสูตรกลาง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กรณีนี้เป็นการปรับองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งของหลักสูตรแกนกลางที่กำหนดไว้อย่างกว้างๆ เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมสำหรับนำไปใช้ในแต่ละสภาพท้องถิ่น ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรในกรณีดังกล่าวสามารถดำเนินการได้กับการจัดการเรียนการสอน ช่วงชั้นที่ 2 ช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4

2. หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นเป็นส่วนย่อย เพื่อพัฒนาหลักสูตรแกนกลาง และการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นเป็นส่วนย่อย เพื่อให้เสริมหลักสูตรแกนกลางเป็นการพัฒนาหลักสูตรขึ้นใหม่โดยเฉพาะ สำหรับนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเสริมเนื้อหากลุ่มวิชาใดวิชาหนึ่งในหลักสูตรแกนกลาง หรืออาจจะนำไปใช้เสริมได้หลายกลุ่มวิชา ไม่เจาะจงกลุ่มวิชาใดวิชาหนึ่งเท่านั้น การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกรณีนี้ขึ้นอยู่กับความสมัครใจหรือความสนใจของครูผู้สอนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะดำเนินการพัฒนาหลักสูตรขึ้น

3. หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นใช้สำหรับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ เป็นการพัฒนาหลักสูตรขึ้นใช้สำหรับการจัดการศึกษาประเภทอื่นๆ นอกเหนือจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งการจัดหลักสูตรแกนกลางที่พัฒนาขึ้นโดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นแกนกลาง กำหนดให้สำหรับการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

สำหรับกระบวนการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอน ซึ่งการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนวทางในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ไว้ดังนี้

สังกัด อุทยานันท์ (2532, หน้า 314-315) ได้เสนอขั้นตอนการดำเนินงานไว้ดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงาน
2. ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน
3. กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น
4. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพท้องถิ่น
5. ดำเนินการคัดเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรกลาง และหรือจัดสร้างกระบวนการ

วิชาขึ้นใหม่

6. ดำเนินการใช้หลักสูตร
7. ประเมินผลการใช้หลักสูตร
8. ทำการปรับปรุงแก้ไข

กรมวิชาการ (2542, หน้า 24-27) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ดังนี้คือ

1. การศึกษา สํารวจ เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเสนอแนะของท้องถิ่นเพื่อการศึกษา คือ
 - 1.1 ทรัพยากรธรรมชาติ
 - 1.2 ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น
 - 1.3 ทรัพยากรมนุษย์
 - 1.4 สภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น
 - 1.5 แผนพัฒนาท้องถิ่น
 - 1.6 สภาพการจัดการศึกษา โดยเฉพาะในด้านครู อาจารย์ และบุคลากร

ทางการศึกษา

- 1.7 สภาพปัญหาและความต้องการและสภาพทั่วไปของนักเรียน ผู้ปกครอง

ประชาชน

2. การวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการศึกษา สํารับนำมาจัดทำเป็นข้อเสนอแนะในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นจาก

- 2.1 ความสำคัญของรายวิชาหรือเนื้อหาสาระนั้น ๆ
 - 2.1.1 ปัญหา ความต้องการ
 - 2.1.2 แผนพัฒนาท้องถิ่น
 - 2.1.3 แนวโน้มความเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคม
 - 2.1.4 ความมากน้อยของเนื้อหา

นักเรียน

- 2.1.5 ความจำเป็น ความต้องการ ความถนัดและความสามารถของ
- 2.1.6 ความต้องการของผู้ปกครอง ท้องถิ่น ชาติและบ้านเมือง
- 2.2 ปัจจัยด้านการสนับสนุน
 - 2.2.1 ทรัพยากรธรรมชาติ
 - 2.2.2 ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น
 - 2.2.3 ทรัพยากรมนุษย์
 - 2.2.4 สภาพการจัดการศึกษา
 - 2.2.5 บุคลากรทางการศึกษา
3. การกำหนดความเหมาะสมกับนักเรียนโดยพิจารณาจาก
 - 3.1 วัตถุประสงค์
 - 3.2 วัยของนักเรียน
 - 3.3 ความยากง่าย
 - 3.4 ความมากน้อยของเนื้อหา
 - 3.5 ความจำเป็น ความต้องการ ความถนัด
 - 3.6 ความต้องการของผู้ปกครอง ท้องถิ่น ชาติและบ้านเมือง
4. การกำหนดความเหมาะสมกับระดับชั้นเรียน โดยพิจารณาจากลำดับความต่อเนื่องกับรายวิชาต่างๆ หรือเนื้อหาสาระในกลุ่มวิชาเดียวกัน
 - 4.1 ความสอดคล้องความสัมพันธ์กับรายวิชาต่างๆ หรือเนื้อหาในกลุ่มวิชาชีพ
 - 4.2 ลำดับความต่อเนื่องกับรายวิชาหรือเนื้อหาสาระในชั้นต้น
 - 4.3 ลำดับความต่อเนื่องและความเป็นพื้นฐานสำหรับรายวิชาหรือเนื้อหาสาระ
- ในชั้นสูงขึ้นไป
 - 4.4 เนื้อหา ความสำคัญ คุณค่า ความยากง่ายและปริมาณ
5. การกำหนดความคิดรวบยอด หรือความคิดหลัก หรือผลรวมที่นักเรียนจะได้รับเมื่อเขียนรายวิชาหรือเนื้อหาสาระนั้นแล้ว
6. การร่างรายวิชา “รายวิชา...” หรือ “เรื่องและเนื้อหาสาระ” ให้ครอบคลุมถึง
 - 6.1 แนวทางการเรียนการสอน
 - 6.2 เนื้อหาสาระ
 - 6.3 วัตถุประสงค์เฉพาะรายวิชา

- 6.4 รหัสประจำรายวิชา ในกลุ่มวิชา
7. การวิเคราะห์บททบทวนร่าง “รายวิชา...” หรือ “เรื่องและเนื้อหาสาระ”
8. การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในกระบวนการเรียนการสอนรายวิชานั้นๆ จาก
- 8.1 ครู อาจารย์ ผู้สอน
 - 8.2 วิทยาการภายนอก
 - 8.3 สถานประกอบการ
 - 8.4 อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้
 - 8.5 เวลา
 - 8.6 สภาพแวดล้อม ข้ออุปสรรค ข้อจำกัด ปัจจัยสนับสนุนส่งเสริม
9. การคำนึงถึงและการจัดสร้างปัจจัย องค์ประกอบเกื้อหนุนกระบวนการสอนรายวิชา เช่น
- 9.1 หนังสือเรียน สื่อ แนวการสอน
 - 9.2 เทคนิคการสอน กระบวนการเรียน
 - 9.3 การวิจัย
 - 9.4 การแนะแนว
 - 9.5 การวัดผล
 - 9.6 ข้อมูล ข้อเสนอแนะเสริม
 - 9.7 การนิเทศ
10. การนำ “ร่างวิชา...” เรื่องและเนื้อหาสาระ ไปทดสอบ ทดลอง หรือนำร่างเพื่อการปรับปรุงพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์เหมาะสม
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 124-134) กล่าวถึง กระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นว่าประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้
1. การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
 2. การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
 3. การกำหนดจุดประสงค์หลักสูตรท้องถิ่น
 4. การกำหนดเนื้อหา
 5. การกำหนดกิจกรรม
 6. การกำหนดคาบเวลาเรียน
 7. การกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล

8. การจัดทำเอกสารหลักสูตร
 9. การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร
 10. การเสนออนุมัติใช้หลักสูตร
 11. การนำหลักสูตรไปใช้
 12. การประเมินผลหลักสูตร
- จากแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าว สามารถสรุปขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

ท้องถิ่น

1. สำรวจข้อมูลสภาพความต้องการสร้างและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
2. กำหนดจุดมุ่งหมายของเนื้อหาหลักสูตร
3. คัดเลือกเนื้อหา กิจกรรมประสบการณ์ สื่อ ประเมินผล
4. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้
5. ทดลองใช้หลักสูตร
6. ประเมินผลการใช้หลักสูตร
7. ปรับปรุงพัฒนานำไปใช้
8. ประเมินผลการใช้และเผยแพร่ติดตาม

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในด้านการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การจัดเนื้อหาของหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินผลหลักสูตร และการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพื่อให้มีความเหมาะสมกับโรงเรียน

ตอนที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

รัตนะ บัวสนธิ (2535, หน้า 38) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง กระบวนการของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลก และสิ่งแวดล้อม ซึ่ง กระบวนการดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติ จารีต ประเพณี ที่ได้รับการถ่ายทอด สืบส่งและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของในส่วนที่เป็นชุมชนและปัจเจกบุคคล

ประเวศ วะสี (2536, หน้า 21-22) กล่าวว่า ภูมิปัญญาเกิดจากการสะสม การเรียนรู้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขาวิชาวิทยาการ ไม่แยกเป็น

วิชาๆ แบบที่กำลังเรียนอยู่ในปัจจุบัน วิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่ การใช้จ่าย การศึกษา วัฒนธรรมผสมกลมกลืนเชื่อมโยงกันไปหมด

กรมวิชาการ (2538, หน้า 2) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) คือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่าน กระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกัน ขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายๆเรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะ สาขาวิชาต่างๆจากกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วย ในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญา ท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวของผู้อยู่เอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษา และนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จัก เกิดการยอมรับ ถ่ายทอดและพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

นภาพกรณ์ คชแก้วและคณะ (2541, หน้า 28) กล่าวถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่น ว่า หมายถึง ความสามารถในการปรับตัวและเรียนรู้ของกลุ่มคนในท้องถิ่นหนึ่งๆ เพื่อการดำรงชีวิตให้ออยู่รอดโดยปกติของบุคคลหรือกลุ่มคนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดปรับเปลี่ยนจาก บุคคลในชุมชนท้องถิ่นรุ่นหนึ่งมาอีกรุ่นหนึ่งสืบต่อกัน อันเป็นผลเกิดขึ้นเนื่องจากที่บุคคลมีความสัมพันธ์กับบุคคลและธรรมชาติแวดล้อมหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยแสดงออกในด้านคติ ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี พิธีกรรม การทำมาหากิน การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

จากความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ภูมิปัญญา ท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ เป็นประสบการณ์ที่สั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามสภาพการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคแต่ละสมัยแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เป็น องค์ความรู้และประสบการณ์ที่มีความสมดุลและเหมาะสมกับกาลสมัย

2. ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเวศ วะสี (อ้างอิงจากเสรี พงศ์พิศ, 2536, หน้า 23) ได้กล่าวสรุป ลักษณะ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. มีวัฒนธรรมเป็นฐานไม่ใช่วิทยาศาสตร์
2. มีบูรณาการสูง
3. มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง
4. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

เอกวิทย์ ฌ กลาง และคณะ (2540, หน้า 26-32) ได้กำหนดลักษณะภูมิปัญญาไว้ 4 ลักษณะ ดังนี้

1. ความเชื่อ โลกทัศน์ที่บ่งบอกความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ เห็นธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์ด้วยกัน
2. วิธีการดำรงชีวิต การแก้ปัญหาและการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม และกระแสนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม
3. ศิลปหัตถกรรม ประดิษฐ์กรรม ในรูปเครื่องมือ เครื่องใช้ ศิลปวัตถุ ที่มีแรงบันดาลใจจากสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมตามพื้นภูมิที่หลากหลายระหว่างภูมิภาค
4. กระบวนการพฤติกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญาประสบการณ์การให้ การศึกษาการอบรม และการแก้ปัญหาพื้นฐาน วัฒนธรรม ปรัชญาของชาวบ้าน

จากความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นชีวิตและประสบการณ์ที่ชาวบ้านสั่งสมสืบกันมาจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสายและมีความเชื่อมโยงทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นเข้าด้วยกันทั้งด้านชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและธรรมชาติมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนได้อย่างผสมกลมกลืนในแต่ละยุคแต่ละสมัย ใช้แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและประสบผลสำเร็จมาแล้วในอดีต ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสำคัญในส่วนที่จะสร้างความผาสุก อยู่ดีกินดีให้กับคนในท้องถิ่น ในชุมชน และในประเทศ

3. ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงประเภทกลุ่มหรือลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ทั้งหมดที่เหมือนกันและแตกต่างกันดังนี้

โครงการหนังสือวัฒนธรรมฯ (อ้างอิงจาก นุญกุล บำรุงไทย, พรธณยุพา นพรัถ และวัฒนา ภูเหล็ก , 2543, หน้า 9-10) ออกเป็น 7 ด้าน คือ

1. ด้านการทำมาหากิน เนื้อหาครอบคลุมความรู้ความสามารถทักษะ และการประดิษฐ์คิดค้น การเลือกใช้เครื่องมือ ขั้นตอนในการทำมาหากินด้านการเกษตร หัตถกรรม อุตสาหกรรม การค้าพาณิชย์ และวิธีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม
2. ด้านการรักษาโรค เนื้อหาเกี่ยวกับสุขวิทยาพื้นบ้านการแพทย์แผนโบราณ สมุนไพร ตำรับยา และอาหารสำหรับคนไข้
3. ด้านการกินอยู่ เนื้อหาเกี่ยวกับการดำรงชีวิตในเรื่องโภชนาการ การประกอบอาหาร การถนอมอาหาร

4. ด้านศิลปกรรม เนื้อหาเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถ ฝีมือ ทักษะในการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะ เช่น สาขาจิตรศิลป์ ประติมากรรม นาฏดุริยางคศิลป์ เป็นต้น

5. ด้านภาษาและวรรณกรรม เนื้อหาเกี่ยวกับด้านภาษาและวรรณกรรมทุกประเภท

6. ด้านศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี เนื้อหาเกี่ยวกับความสามารถประยุกต์หลักการใช้ธรรมคำสอนในศาสนา ความเชื่อประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่า เพื่อนำมาปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดธรรมะ การบวชป่า

7. ด้านการจัดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยวิธีการอนุรักษ์ การพัฒนาวิธีการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความยั่งยืน เช่น การปลูกหญ้าแฝก เพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดิน

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (อ้างอิงจาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และสำนักนายกรัฐมนตรี, 2542, หน้า 23-24) ได้แบ่งประเภทและลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

1. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพ ซึ่งมีลักษณะการประกอบอาชีพแบบพหุเกษตรกรรม การมีอาชีพที่มีลักษณะความสมดุลกับธรรมชาติ โดยมีหลักการในการพึ่งพาตนเองมากกว่าการประกอบอาชีพโดยพึ่งพาปัจจัยภายนอก เช่น การทำวนเกษตร การทำเกษตรแบบธรรมชาติ การทำเกษตรผสมผสาน

2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคม หรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม คำสั่งสอน ข้อห้าม ประเพณี ที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิต

3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรักษาป่าไม้ชุมชน การรักษาโรคด้วยสมุนไพร

4. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

สามารถ จันทร์สุรีย์ (อ้างอิงจาก เสรี พงศ์พิศ, 2536, หน้า 150-151) กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจะออกมาในรูปแบบของความบันเทิงที่สอดแทรกในกระบวนการและเนื้อหาหรือคำร้อง เช่น ในคำร้องของลิเก ลำตัดของภาคกลาง โนรา หนังตะลุงของภาคใต้ หนังประโมทัย (หนังตะลุงอีสาน) กลอนลำ คำผญา คำสอยของชาวอีสาน คำขอของภาคเหนือ เป็นต้น คำร้องเหล่านี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น คติธรรม คำสอนของศาสนา การเมืองการปกครอง การประกอบอาชีพ การรักษาโรคพื้นบ้าน รวมทั้งการปฏิบัติตามจารีตประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ ชาวบ้านทุกหมู่เหล่าได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้ประสบการณ์ เพื่อการดำรงชีพมาโดย

ตลอดและถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่งตลอดมาด้วยวิธีการต่างๆที่แตกต่างไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อในผีสิ่งต่างๆ รวมทั้งความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาได้สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันจำแนกดังนี้

1. การถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก

เด็กโดยทั่วไปมีความสนใจในช่วงเวลาสั้นๆในสิ่งที่ใกล้ตัว ซึ่งแตกต่างจากผู้ใหญ่ กิจกรรม การถ่ายทอดต้องง่ายไม่ซับซ้อนสนุกสนานและดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การลองทำ (ตามตัวอย่าง) การเล่นปริศนาคำทาย เป็นต้น วิธีการเหล่านี้เป็นการเสริมสร้างนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรมที่เป็นสิ่งที่ควรทำ

2. การถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่

ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ผ่านประสบการณ์ต่างๆมาพอสมควรและเป็นวัยทำงานวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจึงทำได้หลายแบบ เช่น วิธีการบอกเล่าโดยตรงหรือบอกเล่าผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมทางขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ ดังเห็นได้โดยทั่วไปในพิธีแต่งงานของทุกท้องถิ่น จะมีขั้นตอนมีคำสอนที่ผู้ใหญ่สอนคู่บ่าวสาวสอนอยู่ทุกครั้งที่รวมทั้งประกอบอาชีพตามอย่างบรรพบุรุษก็มีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด

ในปัจจุบันในยุคที่มีการสื่อสาร การคมนาคม เทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าทันสมัยและรวดเร็วจึงมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านทางสื่อสารมวลชนทุกสาขาไม่ว่าจะเป็นหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์และอื่นๆ จนทำให้เกิดการเลือกรับหรือไม่รับ การถ่ายทอดด้วยรูปแบบที่หลากหลายนี้จะทำให้เกิดความสะดอกต่อผู้บริโภคมากขึ้น

จากวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นักการศึกษากล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า เป็นวิธีการถ่ายทอดจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ในโรงเรียนมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นการร่วมมือของปราชญ์ชาวบ้านกับครูผู้สอนถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน โดยเนื้อหาสาระที่นำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับประเภทของภูมิปัญญาในท้องถิ่นนั้นๆ ความสนใจ ความต้องการของโรงเรียนและชุมชน การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต เพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดสามารถนำหลักการและแนวทางการปฏิบัตินำไปประกอบอาชีพได้

5. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และจัดการเรียนการสอน ได้มีหน่วยงานและนักการศึกษาได้เสนอแนวทางไว้ดังนี้

กรมวิชาการ (2542, หน้า 8) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาเข้าสู่ระบบโรงเรียนว่า บางท้องถิ่นการประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในโรงเรียนและชุมชนยังไม่ชัดเจนดีนัก ดังนั้นบทบาทของครูผู้สอนจึงต้องปรับเปลี่ยนดังนี้

1. ครูจะต้องศึกษาชุมชนพร้อมทั้งเก็บข้อมูลจากชุมชน จากการสังเกตและการสอบถามชาวบ้านผู้รู้ในท้องถิ่น ตลอดจนการนำสิ่งที่อยู่รอบๆตัวผู้เรียนหรือสิ่งที่เป็นปัญหาของชุมชนมากำหนดไว้ในหลักสูตร เพื่อนำไปสู่การเรียนการสอน

2. ครูต้องศึกษาศาสตร์ชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน พร้อมทั้งศึกษาวิธีการดั้งเดิม ซึ่งเป็นศาสตร์สากลเข้าไปผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. ครูควรรหาโอกาสเพิ่มเติมความรู้ และศึกษาวิธีการต่างๆ จากการไปเยี่ยมโรงเรียนอื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาตน และพัฒนาโรงเรียน

4. การจัดการเรียนการสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะครูควรดึงศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมเป็นวิทยากรหรือเป็นที่ปรึกษา ควรระดมบุคลากร คณะบุคคลที่สนใจในการศึกษา เช่น พระสงฆ์ องค์กรท้องถิ่น วิทยากรท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเท่าที่จะทำได้

5. ครูควรจัดให้มีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย ไม่ยึดแต่หนังสือเรียนเท่านั้น

นิคม ชมภูหอง (2548, หน้า 62-70) กล่าวไว้ว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้ในระดับท้องถิ่นที่ต้องการให้ชุมชนหรือท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาสามารถจะกระทำได้ 5 ลักษณะ คือ

1. ให้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนรู้ และมอบหมายงาน/กิจกรรมให้เด็กไปทำที่บ้านโดยครู ผู้บริหารจะเป็นผู้ประสานงาน ครูและชาวบ้านจะช่วยกัน ติดตามผลและประเมินผลของเด็ก ผลงานจะตกเป็นของเด็กและชาวบ้าน

2. กิจกรรมที่สถานศึกษามอบหมายให้นักเรียนทำ จะต้องสอดคล้องกับแบบแผนการผลิตของชุมชน

3. ผู้ปกครอง ครู และชุมชนจะต้องร่วมมือและประสานใจกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จะช่วยทำให้มองเห็นภาพของหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นชัดเจนขึ้น

4. จัดให้มีเครือข่ายในแต่ละภาค แต่ละกลุ่มในการแสวงหาความรู้ร่วมกัน มีหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมติดชอบการดำเนินงานของตนและแก้ปัญหาาร่วมกัน

5. ครูควรจัดให้มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ไม่ยึดแต่หนังสือเรียนเท่านั้น การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ มีขั้นตอนการดำเนินงานสำคัญ ดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ทำการศึกษาวิเคราะห์หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง เวลาเรียน แนวดำเนินการ การวัดผลการประเมินผลและติดตามผล หรือมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นว่ามีส่วนใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นหรือชุมชน จากนั้นจัดทำคำอธิบายรายวิชา โดยระบุจุดประสงค์ เนื้อหาสาระ และกิจกรรมที่เหมาะสมจะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

2. จัดทำข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการเสาะหาผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่น หรือปราชญ์ชาวบ้านโดยใช้วิธีการหลายวิธีและจากหลายแหล่ง

3. จัดทำแผนการสอนและเตรียมการสอน ทำการเขียนแผนการสอน โดยเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นจากข้อ 2 ที่เหมาะสมมาใช้ในการจัดทำแผนการสอน แนวทางการเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน

3.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์หรือคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตร

3.2 เหมาะสมกับวัย ความสามารถ และความสนใจ หรือความต้องการของนักเรียน

3.3 สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น รวมทั้งความพร้อมของโรงเรียน

3.4 ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ วิวิจารณ์ ได้ลงมือปฏิบัติจริง เน้นกระบวนการ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

3.5 เหมาะสมกับทรัพยากรที่เป็นสื่อการเรียนที่มีอยู่

3.6 เหมาะสมกับเวลาเรียน

3.7 สะดวก ปลอดภัย

3.8 ชุมชนมีส่วนร่วม

3.9 ไม่มีเนื้อหาที่กล่าวโดยตรง หรือพาดพิงในลักษณะที่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดกับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดกับหลักศีลธรรมอันดี และไม่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของประเทศไทย

4. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการสอน โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

4.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานศึกษา

4.1.1 การให้นักเรียนไปฝึกงานที่บ้านหรือสถานประกอบการ โดยติดต่อประสานงานกับผู้ปกครองหรือปราชญ์ชาวบ้านอย่างไม่เป็นทางการล่วงหน้าก่อน แล้วจึงทำหนังสือขอความร่วมมือเป็นทางการในภายหลัง

4.1.2 การให้นักเรียนไปสำรวจข้อมูลในท้องถิ่นแล้วนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่นครูและนักเรียน ร่วมกันคัดเลือกบุคคลที่จะให้ข้อมูล นักเรียนไปเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วนำข้อมูลที่ได้ออกอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน

4.2 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา

4.2.1 การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน โดยการประชุมร่วมกันระหว่างสถานศึกษา ครูผู้สอน ปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ ที่เป็นคณะทำงานการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เพื่อศึกษาหลักสูตรแม่บท ศึกษาสภาพและความต้องการของท้องถิ่น พิจารณาเนื้อหาที่เหมาะสมจะนำมาสอนนักเรียน ต่อจากนั้นครูผู้สอนจึงจัดทำโครงการสอน ประกอบด้วย ชื่อเรื่อง ความคิดรวบยอด วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม สื่อการเรียน และการวัดผลประเมินผล

4.2.2 การนำสิ่งที่เป็นความรู้เฉพาะเรื่องมาสอดแทรกในเนื้อหาสาระที่สอน เช่น การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ครูผู้สอนและนักเรียนช่วยกันรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวกับประวัติท้องถิ่นบุคคลสำคัญ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ วรรณกรรมท้องถิ่น นำมาจัดเป็นบทเรียนเสริมการศึกษาความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน แล้วนำมาสอนนักเรียน

4.2.3 การจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีจุดประสงค์สำคัญในการอนุรักษ์สิ่งที่ตั้งงามไว้ รวมทั้งเป็นการฟื้นฟูสิ่งที่ตั้งงามให้กลับมาเป็นประโยชน์

4.2.4 การเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาร่วมสอน เป็นการเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน

5. วัดผลและประเมินผล ระหว่างจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทำการวัดผลประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ในแผนการสอน

จากแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ผู้บริหารและครูผู้สอน ซึ่งเป็นผู้ใช้หลักสูตร สามารถพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพ

ความต้องการของท้องถิ่นและสอดคล้องกับพัฒนาการความสนใจของผู้เรียนได้ โดยการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ครูอาจเชิญผู้รู้ใน ท้องถิ่นมาช่วยการนำนักเรียนไปศึกษาในแหล่งความรู้ของชุมชน ศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่เป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วนำมาสอดแทรกในสาระการเรียนรู้ กำหนดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ หรือใช้ เป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียน การสอน มีดังนี้

5.1 งานวิจัยในประเทศ

รัตนะ บัวสนธิ์ (2539, หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัด การเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ชุมชนที่ศึกษามีสิ่งที่แสดงถึงภูมิปัญญา ท้องถิ่น คือ การอนุรักษ์และการสร้างป่าไม้ของชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าไม้ (การใช้สมุนไพร) ซึ่งคิดและทำโดยเจ้าอาวาสวัดในชุมชน โรงเรียนและชุมชนไม่เคยมีการวางแผนใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ในชุมชนมาใช้ในการศึกษาร่วมกัน เมื่อนำหลักสูตรไปทดลองใช้ พบว่า ความไม่ใส่ใจงานวิชาการ ของผู้บริหารโรงเรียนและฝ่ายวิชาการทำให้การนำหลักสูตรไปใช้ไม่ประสบผลสำเร็จ และยังพบว่า ถ้าครูผู้สอนใส่ใจงานวิชาการจะทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นไปตามที่กำหนดไว้ใน หลักสูตร

กรมวิชาการ (2542, หน้า บทคัดย่อ) ศึกษา พบว่า โรงเรียนประถมศึกษามีส่วนน้อยที่จัด ให้มีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการ เรียนการสอนและสนับสนุนให้ครูผู้สอนนำความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นมาใช้ในการ จัดการเรียนการสอน วิธีการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ นำนักเรียนไป ศึกษาและเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้จากแหล่งความรู้ในชุมชน เชิญผู้รู้ในท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้าน ในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร ปัญหาที่พบ คือ ครูผู้สอนขาดวัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ ขาดความรู้ เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น และขาดความรู้เรื่องการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สาลินี อุดมผล (2542, หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัย เรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อ ถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เรื่อง เจียรระโนนินิล ผลการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย หัวหน้า การประถมศึกษาศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้สอนกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ

คณะกรรมการโรงเรียนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ประกอบการค้าปลีก รวมจำนวนทั้งหมด 62 คน ส่วนหนึ่งพบว่า มีความต้องการให้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เรื่อง เจียรระโนนินิด และผลการประเมินหลักสูตรโดยประเมินด้านเอกสารหลักสูตร ผู้สอน และปราชญ์ชาวบ้าน มีความพึงพอใจในการนำหลักสูตรไปใช้ร่วมกัน รวมทั้งผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการเจียรระโนนินิด และมีเจตคติที่ดีต่อการเจียรระโนนินิด

พนารัตน์ จินดาตวง (2542, หน้า บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่อง การเลี้ยงเบ็ดเนื้อ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 พบว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะในการเลี้ยงเบ็ดพันธุ์สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด กล่าวคือ สูงกว่าร้อยละ 70 ขึ้นไป

วิวัฒน์ พัฒนสาร (2542, หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ แขนงงานเกษตร เรื่อง การเลี้ยงกบนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ผลการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ กล่าวคือ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะปฏิบัติในการเลี้ยงกบนาสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 80 นอกจากนี้ นักเรียนยังสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีความรับผิดชอบ การกระตือรือร้นร่วมมือกันแก้ปัญหา ตั้งใจปฏิบัติงานและมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

ธิดารัตน์ ลำพาย (2543, หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ เรื่อง การทอเสื่อ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่านักเรียนที่เรียนหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทอเสื่อแล้วมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะปฏิบัติงานอยู่ในเกณฑ์ที่ดีมาก คือ มีความรอบรู้อยู่ร้อยละ 80 ขึ้นไป

ยนต์ ปัญญางาม และคณะ (2544, หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ เรื่อง สานไซ พบว่า การนำวิทยากรท้องถิ่นมาให้ความรู้ สาธิตการสานไซ นักเรียนให้ความสนใจ ตั้งใจฝึกและมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น และได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านความคิดเห็นของครู และนักเรียนมีความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่อง การสานไซ เห็นว่าหลักสูตรมีความเหมาะสมกับระดับชั้นของนักเรียน และสามารถนำเข้าไปเป็นหลักสูตรในงานเลือกได้

ณรงค์ศักดิ์ ศรีวิสัย (2545, หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัย เรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น รายวิชาช่างทอผ้ากะเหรี่ยง ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่ตื่นวิทยาคม อำเภออมก๋อย จังหวัด เชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การประเมินผลการใช้หลักสูตร ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ใน ระดับดีเป็นส่วนใหญ่ ส่วนความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน พบว่า มีความ พึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับผลการใช้หลักสูตรรายวิชา ทอผ้ากะเหรี่ยง พบว่า ผลงานของผู้เรียนมีความเหมาะสมกับการใช้หลักสูตรและความคิดเห็นของ ครูผู้สอนเกี่ยวกับความเหมาะสมของการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาช่างทอผ้ากะเหรี่ยง พบว่า รูปแบบของหลักสูตร รายละเอียดของหลักสูตร ทั้งจุดประสงค์การเรียนรู้สาระการเรียนรู้ การ จัดกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผล รวมทั้งการใช้หลักสูตรในด้านการจัดกิจกรรม การประสานงานกับวิทยากรท้องถิ่นมีความเหมาะสม

ประเมิน พันธุ์สดและคณะ (2547, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรการสาน ตะกร้า กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ศึกษางานวิจัย พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่จะนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกประเภทมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรขึ้นอยู่กับ ว่า ภูมิปัญญาใดที่น่าสนใจ และมีลักษณะเด่นในแต่ละท้องถิ่น แต่ยังประสบปัญหาที่ด้านผู้บริหาร ครูผู้สอน ประชาชนชาวบ้านยังขาดประสบการณ์ และทักษะในการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดทำ หลักสูตร และเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาคำนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ ส่วนราชการต้นสังกัด และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา จึงควร จัดให้มีการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาผู้บริหาร ครูผู้สอน ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นและการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจ เพื่อส่งผลในการพัฒนาให้เป็นคนที่มีความรู้ดี มีความเก่งในการทำงานและอยู่ในสังคมได้อย่างมี ความสุข

ชมภูนุช นานาพรและคณะ (2548, หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การทำตะเกียบหุ้มเงิน พบว่าการประเมินหลักสูตรท้องถิ่นตามความคิดเห็น ของครู วิทยากรท้องถิ่นและนักเรียนที่มีต่อหลักสูตร พบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมสอดคล้อง สัมพันธ์กับสภาพท้องถิ่น แผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมดี แต่คาบเวลาที่ใช้ในกิจกรรม การเรียนการสอนน้อยไปควรยืดหยุ่นเวลาให้ชั่วโมงที่มีการปฏิบัติให้มากขึ้น ส่วนการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนที่ให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรเป็นสิ่งที่ดีมาก ส่งผลให้ โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ส่วนความคิดเห็นของนักเรียน พบว่า ความคิดเห็นอยู่

ในระดับดีมาก เพราะนักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในหลักสูตร เพราะเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงเป็นจุดเริ่มต้นถึงอาชีพในอนาคตตนเองได้

อัจฉราภร เกษทอง และคณะ (2548, หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า การประเมินผลการใช้หลักสูตรนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนทดสอบก่อนเรียน ประเมินทักษะการปฏิบัติงานอยู่ในระดับดีมาก การประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนตามหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด พบว่า การประเมินความเหมาะสมที่มีค่าสูงสุดคือ การนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ผู้เรียนมีความคิดเห็นว่ามีค่าเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ในด้านปัจจัยนำเข้า คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีความสอดคล้องกับเนื้อหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์ การเรียนการสอนสอดคล้องกับแผนการสอน รองลงมาได้แก่ เนื้อหาในแต่ละแผนการสอนมีความเหมาะสม ด้านกระบวนการ พบว่า การประเมินความเหมาะสมที่มีค่าสูงสุด คือ ผู้เรียนมีความสนใจและตั้งใจประดิษฐ์ตุ๊กล้านนาในแต่ละแผนการสอนมีความกระตือรือร้น และมีความสนุกสนานในการประดิษฐ์ ด้านผลผลิต พบว่า การประเมินความเหมาะสมที่มีค่าสูงสุด คือ ผู้เรียนมีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รองลงมาได้แก่ ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา และสามารถแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงาน คะแนนวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการประดิษฐ์ตุ๊กล้านนาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กัลยา แดงขำ และคณะ (2549, หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง การประดิษฐ์ดินเผาด้วยผ้าไทยในเชิงพาณิชย์ สาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหาของหลักสูตร แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ แบบประเมินกระบวนการทำงาน แบบประเมินการนำเสนอผลงาน แบบประเมินผลการปฏิบัติงาน และแบบประเมินคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม หลักสูตร รายวิชาเพิ่มเติม เรื่องการประดิษฐ์ดินเผาด้วยผ้าไทยในเชิงพาณิชย์ สาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.60 – 1.00 แสดงว่าเครื่องมือ ที่สร้างขึ้นมีความตรงเชิงเนื้อหาทุกฉบับ ผลการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม โดยดำเนินการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ พบว่า นักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่าง

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกหน่วยการเรียนรู้ ผลจากการประเมินผลกระบวนการทำงานระหว่างเรียน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก คือ การปฏิบัติงานตามแผน ประเมินงานขณะปฏิบัติ และความปลอดภัยในการทำงาน และมีกระบวนการทำงานระหว่างเรียน อยู่ในระดับดี คือ การเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสรุปผลงาน ผลจากการประเมินการนำเสนอผลงานระหว่างเรียน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก คือ บุคลิกท่าทาง เสร็จตามเวลาที่กำหนด และการเก็บวัสดุอุปกรณ์ และมีการนำเสนอผลงานระหว่างเรียนอยู่ในระดับดี คือ วิธีการนำเสนอและการใช้ภาษา ผลจากการประเมินการปฏิบัติงานระหว่างเรียน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก ทุกรายการ ผลจากการประเมินผลคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมระหว่างเรียน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการพบว่า มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมระหว่างเรียนอยู่ในระดับดีมากทุกรายการ ผลจากการประเมินผลความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร พบว่า ในภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม อยู่ในระดับมากที่สุด 7 ข้อ และอยู่ในระดับมาก 3 ข้อ

กาญจนาวัลย์ ยอดดา (2550, หน้า บทคัดย่อ) ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรในรายวิชา ง 31107 การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่องการประดิษฐ์โคม กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า องค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการจัดการความรู้ (KM) ได้แก่ความเป็นมา ความหมาย ความเชื่อ การเลือกวัสดุอุปกรณ์ ขั้นตอนเทคนิค การประดิษฐ์โคมแต่ละชนิด ประโยชน์การนำไปใช้และขั้นตอน เทคนิค รูปแบบการเหลาไม้ไผ่ ประโยชน์ ประเภทและเครื่องมือการเหลาไม้ไผ่ หลักสูตรและเอกสารประกอบการใช้หลักสูตร คือแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 10 แผน ได้แก่ เรื่องชุมชนบ้านแม่ต๋ำ จังหวัดพะเยา ตำนานโคมของชุมชนบ้านแม่ต๋ำ โคมในชุมชนบ้านแม่ต๋ำ การเลือกและการเหลาไม้ไผ่ การประดิษฐ์โคมลอยกลางคืน การประดิษฐ์โคมแปดเหลี่ยม การประดิษฐ์โคมรังมดส้ม การประดิษฐ์โคมดาว การประดิษฐ์โคมลอยกลางวัน (ว่าว) การประดิษฐ์โคมผัด (โคมหมุน) มีความเหมาะสมและมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.70 ถึง 1.00 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (ร้อยละ 70) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการประเมินด้านทักษะการปฏิบัติงานและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการทำงานของนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและผลการจัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียน ครู วิทยากรท้องถิ่นและผู้ปกครองรู้สึกชื่นชมผลงานของนักเรียนที่มีความสวยงาม ถูกต้องตามรูปแบบ และมีความพอใจมาก ผลการประเมินการใช้

หลักสูตร พบว่า ครูผู้สอนและวิทยากรท้องถิ่นมีความคิดเห็นต่อหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตร มีความเหมาะสม สัมพันธ์เชื่อมโยงและสอดคล้องและนักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรในรายวิชา ง 31107 การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่องการประดิษฐ์คอมพิวเตอร์ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Wither, Sarah E. (2000) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการศึกษาโดยยึดท้องถิ่นเป็นฐานซึ่งมีจุดมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อทดสอบโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (YVLEI) โดยทดลองกับโรงเรียนจำนวน 5 แห่ง เป็นหลักสูตรที่ยึดท้องถิ่นเป็นฐาน โดยเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้กับนักเรียน และเตรียมโอกาสในการพัฒนาชุมชนของนักเรียนต่อไป คำถามการวิจัยคือ (1) ส่วนสัมพันธ์ในการสร้างหลักสูตรกับผลการเรียนที่ได้จากการพัฒนาหลักสูตรคืออะไร (2) อะไรคือประเด็นที่ทำให้เกิดการสร้างเครื่องมือของหลักสูตรที่ใช้ใน 5 โรงเรียน (3) หลักสูตรที่ยึดท้องถิ่นเป็นฐานสัมพันธ์กับทฤษฎีการศึกษาที่ยึดท้องถิ่นอย่างไรและ (4) มีกองทุนอื่นที่สนับสนุนกิจกรรมในการสร้างเครื่องมือของการศึกษาในโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร รูปแบบการวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพใช้การศึกษาภาคสนามเป็นเวลา 7 เดือน โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และวิเคราะห์ข้อมูล โครงการศึกษาวิจัยนี้ใช้วิธีการเขียน การสัมมนา และความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและนักเรียน โดยไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกหรือหน่วยงานอื่น ผลการวิจัย พบว่า การมีปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นเครื่องบ่งบอกความเข้มแข็งของสมาชิกในชุมชน และสามารถนำมาใช้เป็นมาตรฐานทางเนื้อหา เพื่อออกแบบกิจกรรมที่ต้องการสำหรับโรงเรียน

จากสาระสำคัญของทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่กล่าวมาสรุปได้ว่า สัมฤทธิ์ผลของหลักสูตรที่ได้พัฒนาขึ้นแล้ว นำไปใช้กับผู้เรียนทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะในการปฏิบัติงาน และมีคุณลักษณะในการทำงานสูงขึ้น นอกจากนั้นผู้เรียนยังสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวัน ดังนั้นโรงเรียนจึงควรพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียน โดยนำความรู้ที่ได้รับจากชุมชนมาบูรณาการกับความรู้ใหม่ที่โรงเรียนจัดให้ ทั้งนี้เพื่อช่วยในการพัฒนาทักษะ ความถนัด และเจตคติของผู้เรียนให้สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่มีความรู้ ความสามารถ พัฒนาตนเอง และนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข